

Ürün Sorumluluğunda Yaşanan Güncel Gelişme: 7223 Sayılı Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu^(*)

Recent Development in the Field of Product Liability:
The Law on Product Safety and Technical Regulation Numbered 7223

Damla Özden ÇELT^(**)

Öz

Hatalı olarak piyasaya sürülen bir ürün, kendisinden beklenen haklı güvenliğin sağlanamamış olması sebebiyle bir kimsenin yaşamı, vücut bütünlüğü yahut ürünün kendisi dışındaki malvarlığında zarar doğmasına sebebiyet vermişse, bu zararın tazmini üreticiden talep edilebilir. Ürün sorumluluğu olarak ifade edilen bu sorumluluk, Türk hukukunda uzunca bir süre kanuni düzenlemeden yoksun kalmış, nihayet 5/3/2020 tarihinde kabul edilerek, 12/3/2020 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanan 7223 sayılı Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu (ÜGTDK) ile açık ve ayrıntılı bir düzenlemeye kavuşturulmuştur. 12/3/2021 tarihinde yürürlüğe girecek bu Kanunla büyük ölçüde 85/374 sayılı Avrupa Topluluğu Ürün Sorumluluğu Direktifine uyum sağlanmıştır. Bununla birlikte sorumluluğa ilişkin olarak kullanılan kavramlar ve bu kavramların kapsamları, zarar görenin ispat yükü, sorumluların sorumluluktan kurtulma halleri ve zamanaşımı sürelerinin düzenlenmesi gibi hususlarda dikkat çeken farklılıklar mevcuttur. Çalışmada, öncelikle ürün sorumluluğunda 7223 sayılı Kanun öncesi döneme ilişkin genel bir hatırlatma yapılacak, ardından düzenlemenin mevzuattaki yeri, Direktifle olan uyumu ve genel olarak ürün sorumluluğunun hukuki niteliği meseleleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler

Ürün Sorumluluğu, 7223 sayılı Kanun, İmalatçı, Hatalı Ürün, Hatalı Ürünün Sebep Olduğu Zarar, Tazminat, 85/374/AET Direktifi.

Abstract

If a defective (noncompliant) product put into circulation caused damage to a person’s life, bodily integrity or property other than the product itself, due to the failure to provide the justified security expected from it, the manufacturer can be sued for damages. This liability, which is named as product responsibility, has been deprived of legal regulation for a long time in Turkish law, but finally has a clear and detailed arrangement with the Law on Product Safety and Technical Regulations (LPSTR) numbered 7223 adopted on 5/3/2020 and published in the Official

(*) Makale Hakem denetiminden geçmiştir.
Makalenin Editörlüğe Gönderildiği Tarih: 21.12.2020, Makalenin Kabul Tarihi: 08.01.2021.

(**) Araştırma Görevlisi, Anadolu Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı,
E-mail: damlaozdencelt@anadolu.edu.tr,
Orcid Id: <http://orcid.org/0000-0001-5271-1689>.

Teşekkür: Makalenin araştırması ve yazımı sırasında çalışmaya sunmuş olduğu değerli görüş ve katkılarından dolayı Doç. Dr. Erhan TEMEL’e (Augsburg Üniversitesi Öğretim Üyesi) çok teşekkür ederim.



Gazette on 12/3/2020. The Law that will enter into force on 12/3/2021 has to a large extent achieved harmonisation with the European Council Product Liability Directive No. 85/374. However, there are striking differences in terms such as the concepts used in relation to liability and the scope of these concepts, the burden of proof of the aggrieved party, the circumstances under which the liability is discharged, and the statute of limitations. This article first sets the background for product liability explaining the situation before the Law No. 7223, then examines the position of the LPSTR within the legislation, the level of compliance with the Directive, and the legal characteristic of product liability.

Keywords

Product Liability, Law No. 7223, Producer, Defective Product, Damage Caused by the Defective Product, Compensation, 85/374/EEC Directive.

I. GİRİŞ

Hukuk yaşayan, dinamik bir bilim dalıdır. Toplumu etkileyen teknolojik ve ekonomik gelişmeler hukukun değişiminde önemli bir yer tutar. İnsanlık tarihini etkileyen en önemli gelişmelerden biri şüphesiz endüstri devrimi olmuştur. Nüfustaki artışın kaçınılmaz bir sonucu olan endüstri devrimi ile üretimde fabrikalaşmaya gidilmiş, ürünler yığınla üretilmeye başlamıştır. Kitleli üretime geçilmesi ile üretilen malların piyasaya arzı yalnızca üretici eliyle yapılamayacak boyutlara ulaşmış, böylece üretim-tüketim ağına aracı/dağıtıcı olarak adlandırılan (toptancı, perakendeci, satıcı, pazarlamacı, komisyoncu, acente vb.) gruplar dahil olmuştur. Bu gruplar öylesine benimsenmiştir ki zaman içinde sözleşme ilişkisinin bu gruplar ile alıcılar arasında kurulması yaygın hale gelmiş, hukuki işlem bakımından üreticilerle alıcılar arasında yalnızca dolaylı bir bağ kalmıştır.

Seri üretim ve geniş pazar ağı erişimine paralel olarak, ürünlerdeki güvenlik eksiklikleri neticesinde oluşan zararlarda da kaçınılmaz bir artış yaşanmış, teknik gelişme çarkının içerisinde ortaya çıkan bu zararların tazminine ilişkin önleyici tedbirler alma gerekliliği hasıl olmuştur¹. Bu anlamda her ne kadar kural olarak üretici ile alıcı arasında doğrudan sözleşme ilişkisi bulunmasa da üründen beklenen güvenliğin sağlanamaması neticesinde bir kimsenin yaşamı, vücut bütünlüğü, sağlığı yahut ürünün kendisi dışındaki malvarlığı zarar görmüşse, bu zararın tazmininin üreticiden talep edilebilmesine ilişkin hukuka uygun bir dayanak bulunmalıdır.

¹ KAPLAN, İbrahim: "Türk-İsviçre Hukukunda İmalatçının Sorumluluğu", *Adalet Dergisi*, 1977, Cilt 68, Sayı 1-2, s. 78; GEIGEL, Reinhart: *Der Haftpflichtprozeß*, (Hrsg.) HAAG, Kurt: 28. völlig neubearb. Aufl., Verlag C.H. Beck, München, 2020, *Haag*, Kap.14, N.270; YAVUZ, Levent: "Tüketicinin Korunması Bakımından İmalatçının Sorumluluğu", *Ankara Barosu Dergisi*, 1992, Cilt 49, Sayı 2, s. 228.

Ürün sorumluluğunun hukuki dayanağını ve niteliğini tespit meselesi Türk hukunun en tartışmalı konularından biri olmuştur. Başta kanunlarda açıkça düzenlenmemiş olan ürün sorumluluğu, yargı kararları ve doktrin görüşlerince şekillenmiş, ilgili kararlar ve görüşlerde, yine o tarihlerde ürün sorumluluğuna ilişkin özel kanunları bulunmayan Almanya ve İsviçre Federal Mahkeme kararları ve doktrin görüşlerinin büyük tesiri olmuştur. Ancak Almanya ve İsviçre'nin 25 Temmuz 1985 Tarihli 85/374 Sayılı Avrupa Konsey Direktifi (85/374 AET) doğrultusunda iç hukuklarında özel olarak ürün sorumluluğu kanununa yer vermeleriyle, Türk hukuku bakımından adeta yollar ayrılmıştır. Türk Kanun Koyucusu bir yandan Avrupa Birliği'ne aday ülke olması hasebiyle direktifi dikkate aldığı gösterir düzenlemeler yapmak istemiş, diğer yandan özel bir ürün sorumluluğu kanunu ihdas etmekten yahut mevcut Borçlar Kanunu'nda ek bir düzenleme ile ürün sorumluluğuna ilişkin özel ve Direktifle paralel ayrıntılı düzenlemeler getirmekten kaçınmıştır.

Böylesine önemli bir sorumluluk açığını 29/6/2001 tarihli ve 4703 sayılı Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanmasına Dair Kanun'un (ÜİTMHDK) 5. maddesinden çıkarmaya çalışmak, yahut 2003 yılında yapılan değişiklikle² 4077 sayılı Kanun'un (eTKHK) 4. maddesinde tek bir fıkra ile üreticinin sorumluluğuna yer vererek, Direktifle uyumlu kısmı 25137 Sayılı "Ayıplı Malın Neden Olduğu Zararlardan Sorumluluk Hakkında Yönetmelik (AMNOZSHY)" altında düzenlemek, sorunu çözmekten ziyade bir çok tartışmayı, eleştiriyi ve belirsizliği de beraberinde getirmiştir. Nitekim ürün sorumluluğuna ilişkin olarak eTKHK'de getirilen bu düzenleme, 7/11/2013 tarihinde kabul edilerek 28/5/2014 yılında yürürlüğe giren 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (TKHK) da yer almamış, böylece ürün sorumluluğunda adeta başa dönmüştür.

Ürün sorumluluğu gibi önemli, ivedilikle ve ayrıntılı olarak düzenlenmesi gereken bir konu ne yazık ki uzun bir süre kaderine terk edilmiş, içerisinde ürün sorumluluğuna yer vermesi beklenen Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu Tasarısı (1/934 sayılı ÜGTDK Tasarısı) da 26. yasama döneminin sona ermesi sebebiyle 29/3/2018 tarihinde kanunlaşmadan hükümsüz kalmıştır³. Nihayet 5/3/2020 yılında kabul edilerek, 12/3/2020 yılında Resmî Gazetede yayımlanan 7223 Sayılı Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu ile kanun koyucu ürün sorumluluğunu ilk defa bir kanunla, bu denli açık ve ayrıntılı bir şekilde düzenlemiştir. Söz konusu Kanun, 26. maddesi uyarınca yayımı tarihinden bir yıl sonra, 12/3/2021 tarihinde yürürlüğe girecektir.

² 6.3.2003 Tarihli, 4822 sayılı Kanun, m.4.

³ Tasarıya ilişkin ayrıntılı bilgi ve değerlendirmeler için bkz. ÜNAL, Akın / KALKAN, Arif: "Türk Hukukunda Ürün Sorumluluğu Üzerine Olan ve Olması Gereken Hukuka Dair Genel Düşünceler", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Temmuz 2019, Yıl 11, Sayı 39, s. 45 vd.

Çalışmamızda öncelikle, ürün sorumluluğunun Türk hukuku bakımından geçirdiği evreler 85/374 sayılı AET Direktifi öncesi ve sonrası olmak üzere ikiye ayrılarak, genel hatlarıyla ele alınacaktır. Daha sonra ÜGTDK'nın ürün sorumluluğuna ilişkin hükümleri hem hukuk sistematığına hem de 85/374 sayılı AET Direktifine uygunluğu bakımından incelenecektir.

II. 85/374 SAYILI AET DİREKTİFİ ÖNCESİ VE SONRASI TÜRK HUKUKUNDA ÜRÜN SORUMLULUĞUNA GENEL BİR BAKIŞ

A. 85/374 Sayılı AET Direktifi Öncesi Dönem

Üreticilerin üretmiş oldukları ürünlerdeki güvenlik eksiklikleri sebebiyle sorumlulukları meselesi endüstrinin gelişimine paralel olarak öncelikle Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'de yargı kararlarına yansımıştır⁴. Avrupa'da sanayileşmenin hız kazanması ile ürün sorumluluğu kısa bir süre içinde Kıta Avrupası Hukukunun da en önemli hukuki meselelerinden biri haline gelmiştir⁵. Türk hukuku bakımından yoğunlukla yetmişli yıllardan itibaren ürün sorumluluğu üzerinde durulmuş, ancak özel bir kanuni düzenlemenin bulunmaması sebebiyle, konu daha ziyade yargı kararları ve doktrin görüşleri çerçevesinde ele alınmıştır⁶. Bu dönemde doktrindeki görüşlerin ve yargı kararlarının tamamen bağlı olmamakla birlikte İsviçre ve Almanya'daki tartışmalardan etkilendiğini söylemek mümkündür⁷.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZSUNAY, Ergun: "Türk Hukukunda Gerçek Bir Boşluk Yapımcının Sorumluluğu", *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 1979, Cilt 10, Sayı 1, s. 110; KAPLAN, s. 80.

⁵ Söz konusu kararlar Avrupa da ürün sorumluluğunun gelişiminde oldukça etkili olmuştur. Bkz. HETTICH, Richard: *Produkthaftung*, 2. Aufl., Verlag für Verwaltungspraxis Rehm, München, 1990, s. 113.

⁶ TEMEL, Erhan: "Produkthaftung nach türkischem Recht im Vergleich zur EG-Produkthaftungsrichtlinie und dem ProdHaftG", *Versicherungsrecht (VersR)*, 2008, s. 1303.

⁷ TEMEL, s. 1303; Yargı kararları ve doktrin görüşleri bu dönemde İsviçre hukukundan ziyade Alman hukukundan etkilenmiştir. Zira Alman hukukunda mesele 1950 lerden itibaren yoğun olarak tartışılmış, buna karşın Türkiye'de sanayileşme ve gelişiminin devam etmesi neticesi üreticinin üstünlüğü uzun yıllar sürmüş, tüketici kitlesinin kabulü ve haklarının korunması meselesi uzunca bir süre gündeme gelmemiştir. İsviçre'de ise üreticinin sorumluluğu, kaza sigortaları ile zarar görenlerin zararları giderildiğinden çok fazla uyuşmazlığa konu olmamıştır, bkz. KAPLAN, s. 81; HESS, Hans-Joachim: *Kommentar zum PrHG*, 3. Überarb. und ergänzte Aufl., Stämpfli Verlag AG, Bern, 2016, Teil 1, N.1 vd.; Gerçekten de İsviçre'de ilk defa 1923 yılında 'Anilin-Fall' ile gündeme gelen ürün sorumluluğu, aradan geçen elli yılda oldukça az karara konu olmuştur, bkz. BGE 49 I 465; Söz konusu davada ayakkabı içerisinde kullanılan boyanın su ile teması sonucu, boya davacının teni ile temas etmiş, davacı daha sonra bütün cilde yayılan ciddi bir cilt rahatsızlığı geçirmiştir. Uzun süre hastanede yatarak tedavi gören davacı, söz konusu zararının karşılanması amacıyla üreticiye karşı dava açmıştır. 1950'li yıllara kadar çok fazla karara konu olmayan ürün sorumluluğu, 1949'da Federal mahkemenin vermiş olduğu "Steiggurt Fall" ile yeniden gündeme gelmiş, mahkeme söz konusu takip eden zararları (*Folgeschaden*) sözleşme sorumluluğunun yanında onunla yarışan sözleşme dışı sorumluluk hükümlerinden adam çalıştırının organizasyon sorumluluğuna dayandırmıştır (İsviçre Borçlar Kanunu (İBK) m.55). Buradaki sebep sorumluluğu açıkça kusura dayanmamakla

Sorumluluğun geniş anlamda sözleşmeye dayalı sorumluluk ve sözleşme dışı sorumluluk olarak ikili bir ayrıma tabi tutulması⁸ Türk hukuku bakımından, ürün sorumluluğunun hangi sorumluluk türüne dayanacağı tartışmasını beraberinde getirmiştir. Burada üretici ile zarar gören arasında doğrudan bir sözleşme ilişkisinin var olup olmaması bakımından ikili bir ayrıma gidilmiş⁹, sözleşmenin varlığı halinde satıcının garanti borcu kapsamında¹⁰ sözleşmeye dayalı sorumluluğunun doğacağı, edime veya alacaklıya yakınlığı sebebiyle zarar görenlerin ise Alman hukukunun da etkisiyle¹¹ üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşme veya üçüncü kişinin zararını tazmin kurumu ile korunabileceği kabul edilmiştir¹².

Üreticinin aynı zamanda satıcı olduğu durumlarda sözleşme sorumluluğuna gidilebilmesi mümkün olmakla birlikte uygulamada yaygın olarak üretici ile zarar gören arasında doğrudan bir sözleşme ilişkisi bulunmamaktadır¹³. Nitekim ürün sorumluluğundaki amaç, doğrudan sözleşme tarafını korumaktan ziyade, üründeki güvenlik hatası sebebiyle zarar gören herkesi korumaktır¹⁴. O halde sorumluluğu sözleşmeden doğan sorumluluğa dayandırmak, korunacak kişi çevresi bakımından yetersiz kalacaktır¹⁵. Ayrıca her ne kadar sözleşmeden doğan sorumluluk zarar gören lehine hükümler ihtiva etse de sorumluluğun sınırlandırılmasına imkân vermesi bakımından, zarar görenin korunması amacına hizmet etmeme sakıncasını da barındırmaktadır¹⁶.

birlikte üreticinin sorumluluğu, söz konusu faaliyet neticesinde ortaya çıkma tehlikesi bulunan zararın doğmaması için tüm önemleri alması gerekliliğine dayandırılmıştır, bkz. BGE 64 II 260; "Pflanzenwachsmittel Fall" de ise üretici haksız fiil sorumluluğu kapsamında (İBK m.41) sorumlu tutulmuştur. Burada davacı talimatlarda mevcut ürünün olası yan etkileri hakkında kullanıcıları yeterince bilgilendirmediği için kusurlu bulunmuştur.

⁸ EREN, Fikret: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 24. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 551.

⁹ TARMAN, Zeynep Derya: "Türk Hukukunda İmalatçının Sorumluluğuna Genel Bir Bakış", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 2007, Cilt 65, Sayı 2, s. 300; CANPOLAT, Önder: "Üretici ve Sorumluluğu", *Ankara Barosu Dergisi*, 2013, Cilt 71, Sayı 2, s. 378.

¹⁰ ÖZSUNAY, s. 123; HESS, Teil 1, N.22 vd.; AYDOS, Oğuz Sadık: *Ürün Sorumluluğu*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009, s. 30 vd.

¹¹ HETTICH, s. 96 vd.

¹² ATABEK, Reşat: "İmalatçının Üçüncü Kişilere Karşı Sorumluluğu", *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 1979, Cilt 10, Sayı 1, s. 164; TARMAN, s. 304; ÖZEL, Çağlar: "Üçüncü Kişinin Uğradığı Zararlar Çerçevesinde Tüketici Kavramı", *Yeni Gelişmeler Işığında Bedensel Zararların Tazmini*, Cilt II, Türkiye Barolar Birliği Yayınları (308), Ankara, 2016, s. 18 vd.; AYDOS, s. 34.

¹³ ATABEK, s. 165; AKİPEK, Şebnem: "Bedensel Zararların Tazmini Kapsamında Tüketici Hukuku Yönünden Ürün Sorumluluğu", *Yeni Gelişmeler Işığında Bedensel Zararların Tazmini*, Cilt II, Türkiye Barolar Birliği Yayınları (308), Ankara, 2016, s. 23; TARMAN, s. 301.

¹⁴ Yargıtay, 11. HD., T. 6.5.1974, E. 1063, K. 1537; Yargıtay, 4. HD., T. 5.7.1977., E. 2921, K. 7745.

¹⁵ GEIGEL / Haag, Haftpflichtprozess, Kap.14, N.271.

¹⁶ ATABEK, s. 165; TARMAN, s. 303; KAPLAN, s. 88; AYDOS, s. 75; diğer taraftan sözleşmeden doğan sorumlulukta, ürün sorumluluğuna nazaran tazmini istenebilecek zararların oldukça geniş olduğuna ilişkin bkz. ÖZSUNAY, s. 122.

İşte tüm bu sakıncalar sebebiyle Türk hukukunda yönelim Alman¹⁷ ve İsviçre¹⁸ hukuklarıyla aynı yönde, ürün sorumluluğunu haksız fiil sorumluluğuna (*Deliktshaftung*) başka bir ifadeyle kusur sorumluluğuna (*Verschuldenshaftung*) dayandırmak olmuştur¹⁹. Zira zarar gören kişileri koruyan özel bir düzenlemenin (*lex specialis*) bulunmaması halinde genel haksız fiil sorumluluğuna gidilmesi en olağan çözümdür²⁰. Haksız fiil sorumluluğuna gidilebilmesi için bulunması gereken unsurlar zarar, hukuka aykırı fiil, illiyet bağı ve kusurdur²¹. Ancak bu unsurların varlığı ürün sorumluluğunun doğumu bakımından katı yorumlanmamış, özellikle hukuka aykırılığın tespiti ve kusurun ispatına yönelik zarar gören lehine yorumlar geliştirilmiştir²².

İsviçre ve Türk hukukunda, objektif hukuka aykırılık teorisi benimsenmiş, zararın, hukuk kuralının ihlali neticesinde ortaya çıkması aranmıştır. Ancak bunun için muhakkak yazılı bir hukuk kuralının ihlali şart olmayıp, zarar verici davranıştan kaçınmamış olma (*davranış kuralına aykırılık*) hukuka aykırılık unsurunun varlığı için yeterli görülmüştür²³. Buna göre, gerekli dikkat ve özenin gösterilmemiş olması sonucu zarara elverişli ürünün üretilerek piyasaya sunulması, böylece zararın doğumuna zemin hazırlanması “tehlike kuralına” aykırılık teşkil etmiş ve söz konusu davranış yükümlülüğüne aykırılık, hukuka aykırılık

¹⁷ Alman Medeni Kanunu (AMK) §823/f. I-II ye ve §831'e göre yardımcı kişilerin fiillerinden sorumluluk kurallarına gidilmiştir. Federal Mahkeme yardımcı kişilerin fiillerinden doğan sorumluluk için kurtuluş kanıtı getirilme imkanını 'Organizasyon sorumluluğu' yorumu ile büyük ölçüde etkisiz kılmıştır.

¹⁸ HESS, Teil 1, N.59 vd.; SCHWENZER, Ingeborg: *Schweizerisches Obligationenrecht AT*, Stampfli Verlag AG, Bern, 1998, s. 307; İBK m.41.

¹⁹ ÖZTAN, Bilge: *İmalatçının Sorumluluğu*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1982, s. 79; ATABEK, s. 166 vd.; HAVUTÇU, Ayşe: *Türk Hukukunda Örtülü Bir Boşluk: Üreticinin Sorumluluğu*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005, s. 48; KIRCA, Çiğdem: *Ürün Sorumluluğu*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2007, s. 14 vd.; AKİPEK, s. 23; Alman Federal Mahkemesi 26.11.1968 tarihli Tavuk vebası olayında (Hühnerpest-Fall) açıkça ürün sorumluluğunu haksız fiile dayandırmıştır, bkz. BGHZ 51, 91; GEIGEL / Haag, Haftpflichtprozess, Kap.14, N.280; FUCHS, Maximilian / BAUMGÄRTNER, Alex: "Ansprüche aus Produzentenhaftung und Produkthaftung", *Juristische Schulung (JuS)*, 2011/51, s. 1057; TEMEL, s. 1303; DÖNMEZ, Ünsal: "Türk ve Alman İlaç Hukukunda Hatalı Üretilen İlaçtan Doğan Sorumluluk ve Özel Sorumluluk Hâlleri", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2016, Cilt 7, Sayı 1, s. 383.

²⁰ EREN, s. 554; HESS, Teil 1, N.62.

²¹ EREN, s. 554; BAŞOĞLU, Başak: "Sözleşme Dışı Kusursuz Sorumluluk Hukuku ve Özellikle Tehlike Sorumluluğuna İlişkin Değerlendirmeler", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2015, Cilt 6, Sayı 2, s. 30; CANPOLAT, s. 378.

²² Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 1996 tarihli bir kararında, üreticinin sorumluluğunu kusura dayandırmış ancak haksız fiile ilişkin hükmün katı uygulanmaması gereğine dikkat çekmiştir, bkz. Yargıtay, HGK, T. 27.11.1996, E. 4-588, K. 831; HAVUTÇU, s. 48 vd.; KIRCA, s. 36; TARMAN, s. 304; AKÇURA KARAMAN, Tuba: *Üreticinin Ayıplı Ürününün Sebep Olduğu Zararlar Nedeniyile Üçüncü Kişilere Karşı Sorumluluğu*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2008, s. 98; DÖNMEZ, s. 388.

²³ Hangi hakların ihlalinin haksız fiil sorumluluğu doğurduğu AMK §823'te açıkça belirtilmiştir. İsviçre ve Türk hukukunda ise böyle bir düzenleme olmayıp, davranış normuna daha ziyade herkese karşı ileri sürülebilen mutlak hakların korunmasına yönelik olarak ele alınmıştır.

unsurunun karşılığı olarak yorumlanmıştır²⁴. Kusurun ispatı meselesi ise Alman Federal Mahkeme kararlarının öncülüğünde, üretim sürecindeki hatayı zarar görenin ispatlamasının zor ve kendisinden beklenemez olduğu gerekçesiyle ters çevrilmiş (*Beweislastumkehr*), böylece üründe güvenlik hatası olmadığını, kusursuzluğunu ispatlayamayan üreticinin sorumlu olacağı kabul edilmiştir²⁵.

Kusuru olmadığını ispatlayan üreticiler bakımından sorumluluk doğmayacağından, kusur şartının zarar gören bakımından yarattığı elverişsiz durum, üretim aşamasında birden fazla kişinin yer alması sebebiyle üreticinin adam çalıştırının sorumluluğu (*Haftung des Geschäftsherrn*, İBK m.55, eBK m.55) kapsamında kusursuz sorumlu olacağı kararlarla giderilmeye çalışılmıştır²⁶. Bunun yanında ürünün mülkiyetinin bir şekilde üreticide kaldığı hallerde ise imal edilen şeyin malikinin sorumluluğuna (eBK m.58) gidilebileceği kabul edilmiştir²⁷.

Bir yandan ilgili kusursuz sorumluluk hallerinin her somut olay bakımından uygulanmasının mümkün olmaması, diğer yandan genel haksız fiil sorumluluğunda üreticinin kusursuz olduğunu ispat ederek sorumluluktan kurtulabilmesi, zararın zarar gören üzerinde kalabileceği hallerin devamına sebebiyet vermiştir. Bu sebeple doktrinde olması gereken hukuk (*de lege referanda*) bakımından ürün sorumluluğunun kusursuz sorumluluk hali olarak özel bir düzenlemeye kavuşturulması gerektiği, hali hazırdaki düzenlemeler ile hukuk boşluğunun giderilemeyeceği ve hâkimin de hukuk yaratarak kanunda düzenlenmemiş bir kusursuz sorumluluk hali ihtiva edemeyeceği belirtilmiştir²⁸. Hatta zarar görenlerin tam bir korumaya kavuşması için baskın görüş²⁹ bu dönemde, kusursuz sorumluluğun tehlike sorumluluğu esasına dayandırılması gerektiğini savunmuştur.

²⁴ ÖZTAN, s. 85 vd.; FUCHS / BAUMGÄRTNER, s. 1060; AKÇURA KARAMAN, s. 177 vd.

²⁵ GEIGEL / Haag, Haftpflichtprozess, Kap.14, N.281; FUCHS / BAUMGÄRTNER, s. 1057; TEMEL, s. 1306; Aynı yönde İsviçre Federal Mahkemesi Kararı için bkz. Bitki büyüme ilacı olayı (Pflanzenwachsmittel Fall), BJM 1961, 189 vd.; BGHZ 51, 91; ATABEK, s. 172; AYDOS, s. 58; Alman hukukunda git gide tehlike sorumluluğuna benzer kusursuz sorumluluk anlayışı benimsenirken, İsviçre hukukunda kusur unsuru muhafaza edilmiş ve haksız fiil sınırları içinde kalmıştır; bkz. ÖZTAN, s. 236; HAVUTÇU, s. 51.

²⁶ Özellikle İsviçre Federal Mahkemesinin birçok kararında kusur, bir kimsenin bizzat yapması gereken davranışı yapmaması olarak nitelendirilmiş, bu sebeple üreticinin doğrudan sorumluluğuna gidilemeyeceği, ancak adam çalıştırın sıfatıyla sorumlu olabileceği kabul edilmiştir, bkz. HESS, Teil 1, N.95 vd.; SCHWENZER, s. 307; HAVUTÇU, s. 53.

²⁷ ÖZSUNAY, s. 134 vd.; TEMEL, s. 1306; TARMAN, s. 306; Yapı malikinin sorumluluğunun, taşınmaz eser niteliğindeki yapılara ilişkin bir düzenleme olması dolayısıyla, uygulanamayacağına ilişkin bkz. ÖZ, Turgut: "Üreticinin Sorumluluğu", *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2007, Cilt 6, Sayı 2, s. 12.

²⁸ ATABEK, s. 173; YAVUZ, s. 235; Teknik gelişmelerin kusursuz sorumluluğu gerekli kıldığı yönünde bkz. EREN, s. 556.

²⁹ ÖZTAN, s. 283; YAVUZ, s. 229; ÖZSUNAY ise tehlike sorumluluğu görüşünü savunmakla birlikte, tehlike sorumluluğunun üreticiler bakımından ağır sonuçları olabileceğine dikkat çekmiş, bu sebeple doğrudan bir tehlike sorumluluğu öngörülmenden evvel batıdaki gelişmeleri izlemenin yararlı olacağını savunmuştur, bkz. s. 157.

B. 85/374 Sayılı AET Direktifi Sonrası Dönem

1. Genel Olarak

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun ortak pazarı kabulü ile ürünlerin pazar içinde dolaşımı, güvenliği ve ortaya çıkan zararların ne şekilde tazmin edileceği önemli bir mesele olmuştur. Yapılan çalışmaları takiben³⁰ 25.7.1985 Tarihli Hatalı Ürün Nedeniyle Sorumlulukla İlgili Üye Devletlerin Kanunu ve İdari Düzenlemelerinin Yeknesaklaştırılması Hakkında Avrupa Konseyi Direktifi (85/374) kabul edilmiştir³¹. Direktifin kabulü ile üreticiler ve ithalatçılar, hatalı ürün sebebiyle zarar görenlerin zararını gidermekle yükümlü tutulmuş, böylece serbest pazar içerisinde zarar görenlerin, iç hukuktaki farklı düzenlemeler dolaşısıyla, sorumluluk ve şartları bakımından farklı uygulamalara tabi olması engellenmek istenmiştir³². Bu anlamda üreticinin ürününün Avrupa Birliği içerisinde piyasaya sürülmesi yeterli görülmüş, serbest pazara dahil üçüncü ülkeler de (*Drittländer*, ör. İsviçre), ithalatçıların sorumluluğu çerçevesinde birliğin ürün sorumluluğuna ilişkin düzenlemeleriyle bağlı tutulmuştur.

Direktif ile güdülen amaç bir yandan tüketicilerin daha iyi korunmasını sağlamak diğer yandan Avrupa ülkelerinin ürün sorumluluğuna ilişkin iç hukuk düzenlemelerini diğer üye ve aday ülkelerle uyumlu hale getirmek olmuştur³³. Direktife göre sorumluluğun doğması için üründeki hatanın zarara sebebiyet vermesi yeterli görülmüş ve kusursuz sorumluluk esası kabul edilmiştir³⁴. An-

³⁰ Avrupa Birliği Komisyonunca, ülkelerinin ürün sorumluluğuna ilişkin kanunlarının yeknesaklaştırılması ön tasarı olan "Entwurf für eine Richtlinie des Rates" Eylül 1976'da sunulmuş, üzerinde neredeyse on yıla yakın süren tartışmaların ardından 85/374 sayılı Direktif çıkarılmıştır, bkz. HETTICH, s. 68; ÖZSUNAY, s. 135 vd.

³¹ Richtlinie 85/374/EWG des Rates vom 25. Juli 1985 zur Angleichung der Rechts- und Verwaltungsvorschriften der Mitgliedstaaten über die Haftung für fehlerhafte Produkte. Tam metin için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1985/374/oj>.

³² FUCHS / BAUMGÄRTNER, s. 1061; WAGNER, Gerhard: Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 7 Schuldrecht BT., IV §§705-853 Partnerschaftsgesellschaftsgesetz Produkthaftungsgesetz, (Hrsg.) SÄCKER, Franz Jürgen / RIXECKER, Roland / OETKER, Hartmut / LIMPBERG, Bettina, 8. Aufl., Verlag C.H. Beck, München, 2020, Einl., N.2; HESS, Teil 2, Art.1, N.2 vd.; AKİPEK, Şebnem, s. 24 vd.; AYDOS, s. 62 vd.; Üye ülkelerin direktif öncesi yeknesak olmayan uygulamalarına örnek olarak; İtalya, Portekiz ve Yunanistan'da ürün sorumluluğu genel ispat kuralının uygulandığı haksız fiil sorumluluğuna; Almanya, İngiltere, İrlanda, Hollanda ve Danimarka'da ispat yükünün yer değiştirilerek haksız fiil sorumluluğuna; Fransa, Belçika ve Lüksemburg'da ise kurtuluş imkânı sunmayan tehlike sorumluluğuna dayanılması verilebilir, bkz. HESS, Teil 2, Art.1, N.3.

³³ LENZ, Tobias: *Produkthaftung*, NJW Praxis, Band. 9, München, 2014, s. 177; Bu uyumun takibi amacıyla, Direktifin 21. maddesi uyarınca komisyon düzenli olarak üye ülkelerdeki uygulamaları takip edecektir. 2011 yılında komisyon 2006-2010 yıllarını arasını inceleyen bir rapor hazırlamış, burada ürün sorumluluğuna ilişkin davalarda Avrupa genelinde bir artış olduğu ortaya konulmuştur. Bunda tüketiciyi koruyan organizasyonların güçlendirilmesi ve iyileştirilmesi yanında tüketicilerin ürün sorumluluğu hakkında daha çok bilgilendirilmesi etkin olmuştur, bkz. LENZ, s. 178.

³⁴ FUCHS / BAUMGÄRTNER, s. 1057; CANPOLAT, s. 380 vd.

çak sorumluların sınırlı tutulduğu (m.1,4), maksimum sorumluluk miktarı getirildiği (m.10) ve zararın bir kısmının zarar gören üzerinde bırakıldığı (m.11) düşünüldüğünde, nihai amacın salt tüketiciyi korumaktan ziyade tüketici ve üretici arasındaki adil dengenin sağlanması olduğunu söylemek mümkündür³⁵.

Direktife uyum kapsamında Alman hukukunda 15.12.1989 tarihli Alman Ürün Sorumluluğu Kanunu (*Gesetz über die Haftung für fehlerhafte Produkte, ProdHaftG*)³⁶, İsviçre’de ise 18.06.1993 tarihinde Federal Ürün Sorumluluğu Kanunu (*Bundesgesetz über die Produktheftpflicht, PrHG*)³⁷ kabul edilmiştir. Bu kanunlar birer aktarma (*Transformationsgesetz*) kanun olup, ilgili ülkelerin iç hukukta büyük ölçüde Direktife uyumlu olmalarını sağlamıştır.

2. Türk Hukukunda

a. 4077 Sayılı eTKHK’ya Göre Ürün Sorumluluğu

Türk hukukunda AB Direktifinden bugüne değin, Alman ve İsviçre hukukunda olduğu gibi özel bir ürün sorumluluğu kanunu kabul edilmemiştir. Baskın görüşe göre³⁸ ürün sorumluluğuna ilişkin ilk düzenlemeye, 23.02.1995 tarihinde kabul edilen 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’da,³⁹ 2003 yılında 4822 sayılı Kanunla getirilen değişikliklerle yer verilmiştir. ETKHK’nın “Ayıplı Mal” başlıklı 4. maddesinde (f.II, c.4) “Tüketici bu seçimlik haklarından biri ile birlikte ayıplı malın neden olduğu ölüm ve/veya yaralanmaya yol

³⁵ LENZ, s. 181.

³⁶ Alman Produkthaftungsgesetz (Gesetz über die Haftung für fehlerhafte Produkte, ProdHaftG) 15.12.1989 tarihinde kabul edilerek, 01.01.1990’da yürürlüğe girmiştir. Tam metin için bkz. <https://www.gesetze-im-internet.de/prodhaftg/ProdHaftG.pdf>, (E.T.: 10.11.2020).

³⁷ İsviçre’de ise Bundesgesetz über die Produktheftpflicht (Produktheftpflichtgesetz, PrHG) 18.06.1993 tarihinde kabul edilerek, 01.01.1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Tam metin için bkz. <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19930205/index.html>, (E.T.: 10.11.2020).

³⁸ HAVUTÇU, s. 115 vd.; AKİPEK, s. 37; KIRCA, s. 81; YILDIRIM, M. Fadil: “Türk Hukukunda İlaç Üreticisinin İlacın Ayıplarından Sorumluluğu”, *İlaç Hukuku I. Sağlık Hukuku Sempozyumu 8-9 Mayıs 2009*, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Kayseri, 2009, s. 35; TEMEL, s. 1307; TARMAN, s. 309 vd.; ÜNAL / KALKAN, s. 45; HESS, Teil 3, Art.1, N.108; İlgili hükmün değişiklik öncesi halinde kanun koyucu imalatçı ve üreticinin “saticı, bayi, acente, ithalatçı ve 10’uncu maddenin beşinci fıkrasına veya 10/B maddesinin dokuzuncu fıkrasına göre kredi veren, ayıplı maldan ve tüketicinin bu maddede yer alan seçimlik haklarından dolayı müteselsilen sorumlu” olduğunu düzenlenmiştir. Ancak hüküm bu haliyle üreticinin sorumluluğu için ayıba karşı tekeffül borcunun doğmasının şart olduğu, sorumluluğun seçimlik haklarla sınırlı olacağı ve zarar görenin diğer malvarlığına veya şahıs varlığına ilişkin zararların kusursuz sorumluluk esasınca tazmin edilemeyeceği gerekçeleriyle bağımsız bir ürün sorumluluğu düzenlemesi olarak değerlendirilmemiştir, bkz. KIRCA, s. 76 vd.; SEROZAN, Rona: “Tüketiciyi Koruma Kanunu’nun Artıları ve Eksileri”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 2003, Cilt 61, Sayı 1-2, s. 340; YAVUZ, s. 234; ARBEK, Ömer: “Ayıplı Mal veya Hizmet Sebebiyle Tüketicinin Uğradığı Zararlardan Sorumluluk”, www.e-akademi.org, (E.T.: 01.11.2020). N. 3; CANPOLAT, s. 372.

³⁹ 4077 Sayılı Kanun 23.02.1995 tarihinde kabul edilmiş, 8.3.1995 tarihinde Resmî Gazetede yayımlanmış, m.33 gereği yayımını izleyen tarihten altı ay sonra, 8.9.1995’te yürürlüğe girmiştir.

açan ve/veya kullanımındaki diğer mallarda zarara neden olan hallerde imalatçı üreticiden tazminat isteme hakkına da sahiptir.” ifadesine yer verilmiştir⁴⁰. 85/374 sayılı Direktifle uyumlu ayrıntılı düzenlemeler ise yine 2003 yılında kabul edilen 25137 Sayılı “*Ayıplı Malın Neden Olduğu Zararlardan Sorumluluğa İlişkin Yönetmelik (AMNOZSİY)*”⁴¹ ile getirilmiştir⁴². Ancak söz konusu düzenlemelerle sorumluluğa ilişkin tartışma ve eleştiriler son bulmamıştır.

Doktrinde eleştiriler temelde, ürün sorumluluğu gibi önemli bir meselenin tek bir fıkra ile düzenlenmesinin yetersiz olduğuna; ilgili fıkranın ayıplı mal başlığı altında düzenlenmesi sebebiyle, öncelikle ayıba ilişkin şartların aranması sonucu doğuracağına ve hükümde geçen ‘ayıp’ kavramının, ürün sorumluluğunun esasları olan ürünün güvenli olmaması ile aynı anlama gelmediğine⁴³; ayıptan doğan sorumluluk ile ürün sorumluluğunun farklı sorumluluk esaslarına dayandığına⁴⁴; kusursuz sorumluluk esasının yönetmelikte benimsenmesinin normlar hiyerarşisine aykırı olduğuna dayanmıştır⁴⁵. Bu eleştirileri sunan bazı görüş sahipleri⁴⁶ kanunda açıkça sorumluluk için kusurun aranmadığını gösterir bir

⁴⁰ İlgili hükümdeki değişikliğin 85/374 Sayılı Direktife uyum kapsamında yapıldığı tasarıda da belirtilmiştir, bkz. KIRCA, s. 80.

⁴¹ İlerleyen bölümlerde Yönetmelik denilmekle yetinilecektir.

⁴² 25137 Sayılı Direktif 13.6.2003 Tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanmış, 14/6/2003’te yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğe ilişkin ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. ÇINAR, Ömer: “Avrupa Konseyinin 25.07.1985 Tarihli ve 85/374 Sayılı Yönergesi ve Ayıplı Malın Neden Olduğu Zararlardan Sorumluluk Hakkında Yönetmelik Hükümlerine Göre Ayıp Kavramı”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Güz 2010, Cilt 9, Sayı 18, s. 136; PAKSOY, Meliha Sermin / ARSLAN DEMİR, Gizem: “Üreticinin TBK 71 Kapsamında Sorumlu Tutulması”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 2013, Cilt 71, Sayı 2, s. 299.

⁴³ AKİPEK, s. 26; KIRCA, s. 86; TARMAN, s. 316 vd.; KULAKLI, Emrah: *Ürün Sorumluluğu ve Ayıp Kavramı*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 35; ÜNAL / KALKAN, s. 48; TIRYAKI, Betül: “Avrupa Konseyi’nin 25.7.1985 Tarihli Direktifi’ne Göre Üreticinin Sorumluluğunun Şartları ve Tüketicinin Korunması Mevzuatı ile Mukayesesi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2006, Cilt 55, Sayı 2, s. 244; Doktrinde bazı yazarlar, tüketici kavramından sadece tüketim sözleşmesinin tarafı olan kişileri anlamamak gerektiğini, kullanıcıların da tüketici olarak kabul edilebileceğini savunmuş, aksi durumda 4077 sayılı Kanun’un uygulama kapsamı bakımından yetersiz kaldığına vurgu yapmıştır, bkz. ARBEK, s. 25; Tüketici kavramının içine üçüncü kişilerin de dahil edilmesi yönünde yine bkz. ÖZEL, s. 15 vd.

⁴⁴ Direktifle getirilen sorumluluğun amacı bizatihi üründen beklenen menfaati korumak veya arttırmak değil, ürünün güvenli olmaması neticesinde ürünün kendisi harici ortaya çıkan şahıs veya malvarlığındaki zararın giderilmesini sağlamaktır, bkz. ATAMER, Yeşim M. / BAŞ, Ece: “Avrupa Birliği Hukuku ile Karşılaştırmalı Olarak 6502 Sayılı Yeni Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Uyarınca Satım Sözleşmesinde Ayıptan Doğan Sorumluluk”, *İstanbul Barosu Dergisi*, 2014, Cilt 88, Tüketici Hakları ve Rekabet Hukuku Özel Sayısı, s. 50; KULAKLI, s. 39 vd.

⁴⁵ ATAMER, Yeşim: “Tüketici Satım Sözleşmelerine İlişkin TKHK m.4- Eleştiriler ve Revizyon Teklifleri”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 2007, Cilt 24, Sayı 1, s. 94; Kanun’da geçen mal kavramı ile ürün kavramının da örtüşmediğine ilişkin olarak da bkz. KULAKLI, s. 102 vd.

⁴⁶ HAVUTÇU s. 101; ÜNAL / KALKAN, s. 50; ÖZCAN BÜYÜKTANIR, Burcu G.: “Tüketicinin ve Üçüncü Kişilerin Ayıplı Satılanın Kullanılması Nedeniyle Ortaya Çıkan Bedensel Bütünlük İhlali Halinde Manevi Zararlarının Tazmini”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2018, Cilt 67, Sayı 3, s. 517; TARMAN, s. 326; ÇINAR, s. 149.

ifade olmadığını, kanun yerine yönetmelikle kusursuz sorumluluğun şartlarına, hukuki niteliğine ve sorumluluktan kurtulma imkanlarına yer verilmesinin de normlar hiyerarşisine uygun olmadığını ileri sürerek, ürün sorumluluğunda örtülü bir kanun boşluğu olduğuna dikkat çekmişlerdir.

Ancak doktrinde baskın görüş⁴⁷, yapılan eleştirilerin bir kısmını haklı bulmakla beraber, ilgili eleştiriler doğrultusunda bağımsız bir ürün sorumluluğunun düzenlenmemiş olduğunun kabulünün meseleyi çözmeye hizmet etmeyeceğini savunmuştur. Bu görüşe göre, söz konusu değişiklik ve Yönetmelikle birlikte ürün sorumluluğu eTKHK'de bağımsız olarak düzenlenmiş, Yönetmelikte Direktifle uyumlu düzenlemelere yer verilerek sorumluluk, kusursuz sorumluluk esasına dayandırılmıştır⁴⁸. Ancak düzenlemenin üreticinin sorumlu olduğu zararların tüketici ile sınırlandırılması yönüyle tüketici kapsamında olmayan zarar görenleri korumak bakımından yetersiz kaldığı ve Direktifin amacıyla bağdaşmadığı da vurgulanmıştır⁴⁹.

Tüm bu eleştiriler doğrultusunda kanun koyucu 4077 sayılı eTKHK m.4/f.II, c.4, f.III'de yer alan ve üreticinin sorumluluğunu düzenleyen hükümlere 6502 sayılı TKHK'da yer vermemiş, m.11/f.II'de tüketicinin, ücretsiz onarım veya malın ayıpsız misli ile değiştirilmesi haklarını üretici veya ithalatçıya karşı da kullanılabilmesi belirtilmekle yetinilmiştir⁵⁰. Yine 6502 Sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi ile Yönetmelik de mülga olmuş⁵¹, üreticinin sorumluluğu meselesi Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanun Taslağı içinde düzenlenmek üzere bırakılmıştır⁵².

Böylece bir anlamda ürün sorumluluğu açısından geriye dönüş yaşanmış, sorumluluğun haksız fiil hükümlerine dayandırılması, sınırlı da olsa TBK m.66 kapsamında adam çalıştırmanın sorumluluğuna dayanılması seçenekleri yeniden

⁴⁷ TARMAN, s. 310 vd.; KIRCA, s. 85 vd.; ÖZ, s. 14; YILDIRIM, s. 23; TEMEL, s. 1308; SEROZAN, söz konusu düzenleme ile ürün sorumluluğunun tehlike sorumluluğu esasına dayandırıldığı görüşünü savunmuştur, bkz. SEROZAN, s. 348.

⁴⁸ HAVUTÇU'ya göre bu eksiklik esasen örtülü bir boşluk yaratmış olmakla birlikte, sorumluluk gerek olağan sebep sorumluluğunun gerek tehlike sorumluluğunun özelliklerini göstermekte, iki sorumluluk türünün unsurlarını da barındırmaktadır, bkz. HAVUTÇU, s. 101; KIRCA ise üreticinin sorumluluğunu olağan sebep sorumluluğu olarak değerlendirmektedir, bkz. KIRCA, s. 121; aynı yönde bkz. ARBEK, N.6 vd.; AKÇURA KARAMAN'a göre, şayet zarar üreticinin tüm çabalarına ve gerekli objektif özeni göstermiş olmasına rağmen ortaya çıkmışsa, bu durumda üreticinin hakkaniyet gereği sorumlu olması gerekir. Böylece yazar burada dahi tehlike sorumluluğu görüşünü kabul etmemektedir, bkz. AKÇURA KARAMAN, s. 129; TEMEL ise çeşitli yorum metodlarını kullanmak suretiyle, üreticinin sorumluluğunun kusursuz sorumluluk olduğu sonucuna varmakta, ancak kusursuz sorumluluk türleri olan olağan sebep sorumluluğu mu yoksa tehlike sorumluluğumu olduğu konusunda bir ayırma pratikte bir önem arz etmemesi nedeniyle gitmemektedir, bkz. TEMEL, s. 1309 vd.

⁴⁹ AKİPEK, s. 26; CANPOLAT, s. 388.

⁵⁰ ÖZTAN BÜYÜKTANIR, s. 504.

⁵¹ ÜNAL / KALKAN, s. 49 vd.

⁵² ATAMER / BAŞ, s. 51.

gündeme gelmiştir.⁵³ Buna ek olarak TBK m.66/f.III'e göre organizasyon sorumluluğuna⁵⁴ veya yine TBK m.71'e göre tehlike sorumluluğuna⁵⁵ başvurulup başvurulamayacağı tartışmaları yapılmıştır. Ancak söz konusu çözümlerin zararın tazmini bakımından adil ve yeterli bir koruma sağlayamayacağı, kanun koyucunun gecikmeksizin kusursuz sorumluluk esasını benimsendiği özel bir düzenleme yapması gerekliliği doktrinde defaatle dile getirilmiştir⁵⁶.

b. 4703 Sayılı Kanun'a Göre Ürün Sorumluluğu

Türk hukukunda azınlıkta kalan bir görüşe göre⁵⁷, ürün sorumluluğunu doğrudan düzenleyen tek kanun, 4703 sayılı Ürünlerle İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun (ÜİTMHUDK) olup, burada sorumluluk kusursuz sorumluluk esasına dayandırılmıştır. 4703 sayılı ÜİTMHUDK⁵⁸, Avrupa Birliği'nin ürün sorumluluğuna ilişkin 85/374 sayılı Direktifi yanında ve onun desteklenmesi amacıyla kabul edilen⁵⁹ 2001/95/AB Direktifi (*Allgemeine Produktsicherheitsrichtlinie / EG*) esas alınarak kabul edilmiştir⁶⁰. Kanun'un amacı, ürünlerin piyasaya arzı, uygunluk değerlendirmesi, piyasa gözetimi ve denetimi ile bunlarla ilgili olarak yapılacak bildirimlere ilişkin usul ve esasları belirlemektir⁶¹. Ayrıca üreticiler, ilgili teknik düzenlemeye uygunluğu belgelenmiş olsa dahi piyasaya sürülen mallarını gözetme ve tehlikeli ürünlerini piyasadan çekme yükümlülüğü altında tutulmuştur⁶².

⁵³ AKİPEK, s. 27; ÖZCAN BÜYÜKTANIR, s. 504; TARMAN, s. 326.

⁵⁴ ÖZCAN BÜYÜKTANIR, s. 526 vd.; DÖNMEZ, s. 389.

⁵⁵ DÖNMEZ, s. 395; ÖZ ise tehlike sorumluluğuna gidilip gidilemeyeceğini tartışmış, sonuçta tehlike sorumluluğunun direktifte belirlenen koruma amacını da aştığı gerekçesiyle soruna olumsuz yaklaşmıştır, bkz. ÖZ, s. 13.

⁵⁶ AKİPEK, s. 27; TARMAN, s. 316.

⁵⁷ ÖZ, s. 16.

⁵⁸ 11/07/2001 tarih ve 24459 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmış ve 11/1/2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

⁵⁹ MüKoBGB / WAGNER, ProdHaftG, Einl., N.8.

⁶⁰ 03/12/2001'de kabul edilerek, 15/01/2002 yürürlüğe giren 2001/95/EG Direktifi m.22 uyarınca, birlik ülkelerinin iç hukuklarını direktifle uyumlu hale getirmeleri için verilen sürenin sonunda, yani 15.1.2004'te 29.6.1992 tarihinde kabul edilen Ürün güvenliğine ilişkin 92/59/EWG Direktif yürürlükten kaldırılmıştır.; 4703 Sayılı Kanun Tasarısı'nın TBMM'ye sunulan gerekçesinde, ilgili düzenlemenin "Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliğini teşkil eden 6/3/1995 tarihli ve 1/95 Türkiye AB Ortaklık Konsey Kararının malların serbest dolaşımıyla ilgili 8 ila 11'inci maddeleri uyarınca, Ülkemizin 5 yıl içinde, Avrupa Topluluğunun ticarette teknik engellerin kaldırılmasına ilişkin mevzuatını iç mevzuata dahil etmesi öngörüldüğü" belirtilmiştir. Buna göre kanun koyucunun amacı, Türk ürünlerinin ilgili teknik alt yapıya uygun olarak piyasaya arz edilmesi ve Avrupa Pazarı içinde tanınan serbest dolaşım hakkıyla ihracat gücünü arttırmasını sağlamaktır.

⁶¹ 4703 sayılı ÜİTMHUDK, m.1.

⁶² 4703 sayılı ÜİTMHUDK, m.11.

Azınlık görüşün dayanağı ÜİTMHUDK m.5/f. IV’de yer alan ‘*Üretici, güvenli olmadığı tespit edilen ürünün kendisi tarafından piyasaya arz edilmediğini veya ürünün güvenli olmaması halinin ilgili teknik düzenlemeye uygunluktan kaynaklandığını ispatladığı takdirde sorumluluktan kurtulur.*’ hükmü olmuştur. İlgili maddede üreticiye ancak belirli hallerde kurtuluş kanıtı sunma imkânı getirildiğinden bahisle ürün sorumluluğunun bağımsız bir kusursuz sorumluluk olarak düzenlendiği ifade edilmiştir. Buna karşın baskın görüş⁶³ 4703 Sayılı Kanun’un kamu hukuku niteliği taşıdığından bahisle m.5/f.IV’ün lafzından özel hukuka ilişkin bir sorumluluk çıkarılamayacağını savunmuştur. Ancak kanun koyucu çalışmamıza esas olan 7223 sayılı ÜGTDK ile açıkça ürün sorumluluğunu düzenleyerek, bir anlamda azınlık görüşü haklı çıkarmıştır⁶⁴.

III. 7223 SAYILI ÜRÜN GÜVENLİĞİ VE TEKNİK DÜZENLEMELER KANUNU’NA (ÜGTDK) GÖRE ÜRÜN SORUMLULUĞU

A. Genel Olarak

Ürün sorumluluğu, bir ürünün hammadde aşamasından piyasaya sunulduğu ve hatta sonrasında gözlemlendiği (*Beobachtung*) süre boyunca kendisinden beklenen haklı güvenlik beklentisini karşılamakta eksik kalması (hatalı olması) sebebiyle, kişinin ürün dışındaki şahıs ve malvarlığı değerleri üzerinde doğan zararın tazmin edilmesini konu alır⁶⁵. Burada zarar görenin korunmasındaki amaç, onun üründen beklediği menfaate, bir diğer deyişle edim menfaatine kavuşmasını sağlamak değil (*Äquivalenzinteresse*), edim menfaati dışında kalan, bütünlük menfaatini (*Integritätsinteresse*) sağlamaktır⁶⁶. Bu sebeple ürün sorumluluğuna dayanak olan

⁶³ HAVUTÇU, s. 115 vd.; TARMAN, s. 309 vd.; AKİPEK, s. 37; KIRCA, s. 81; YILDIRIM, s. 35; 4703 sayılı Kanun ile yapılan üretici tanımında kapsamin oldukça geniş tutulduğuna ilişkin olarak bkz. CANPOLAT, s. 376 vd.

⁶⁴ 7223 sayılı Kanun’un 26. maddesi gereğince, bu konunun yürürlüğü ile 29/6/2001 tarihli ve 4703 Sayılı ÜİTMHUDK mülga olacaktır.

⁶⁵ ÖZTAN, s. 21; AKİPEK, s. 66; Ürün sorumluluğu kavramı doktrinde yeknesak olarak kullanılan bir kavram değildir. Bunun yerine üreticinin sorumluluğu, imalatçının sorumluluğu, yapımıcının sorumluluğu gibi kavramlar da tercih edilmektedir. Söz konusu kavramlar aynı anlamda kullanılmakla birlikte, kanaatimizce 7223 sayılı Kanun ile ele alınan ürün sorumluluğu, ürünü esas alır ve üreticinin-imalatçının-yapımıcının sorumluluğundan daha spesifik bir anlam ifade eder. Zira üreticinin-imalatçının-yapımıcının sorumluluğu, ayıba karşı tekeffülden doğan sorumluluğu yahut genel haksız fiil hükümlerine dayalı sorumluluğu da içine alan bir kavramdır. Oysaki 7223 sayılı Kanun ile bizatihi ürünün güvenli olmamasından kaynaklı, özel bir kusursuz sorumluluk hali ihdas edilmiştir. Gerek sorumlulukta ürünün ön planda olması gerek kanunun kenar başlığında ürün sorumluluğu tazminatından bahsedilmiş olması sebebiyle çalışmamızda ürün sorumluluğu ifadesini kullanmayı tercih ediyoruz, aynı yönde bkz. KIRCA, s. 1 vd.; ÜNAL / KALKAN, s. 45.

⁶⁶ GEIGEL / Haag, *Haftpflichtprozess*, Kap.14, N.278; HAVUTÇU, s. 34.

ilişki, edimden bağımsız ayrı bir borç ilişkisi olarak nitelendirilmiştir⁶⁷. Söz konusu borç ilişkisinin tarafı olmak için zarar görenin, üretici ile sözleşme ilişkisi içinde olması, bizzat ürünün alıcısı konumunda bulunması gerekmez⁶⁸. Buna göre, zararın tazmini isteyen üçüncü kişinin tamamen tesadüfi olarak zarar görmesi üreticinin sorumluluğunun doğmasına engel teşkil etmeyecektir⁶⁹. Hatalı ürün sebebiyle zarar görenleri korumak amacıyla kabul edilen 85/374 sayılı Direktifle de zarar görenlerin çevresi sınırlandırılmamış, aynı zamanda sorumluluğun kabulünde zarar verici davranıştan ziyade zararın doğması esas alındığından, ürün sorumluluğu kusursuz sorumluluk olarak düzenlenmiştir.

Ürün sorumluluğu, ÜGTDK’da Direktifle paralel olarak, zarar gören kişi çevresinin sınırlandırılmadığı bir kusursuz sorumluluk hali olarak düzenlenmiştir. Kanun’un 6. maddesinde ürün sorumluluğu tazminatına, 11. maddesinde ürün sorumluluğu tazminatının diğer iktisadi işletmecilere uygulandığı durumlara, 21. maddede ise sorumluluğu ortadan kaldıran hallere yer verilmiştir. Çalışmamızda ürün sorumluluğuna ilişkin hükümlerin değerlendirilmesine geçmeden evvel, sorumluluğun ÜGTDK’da düzenlenmesinin, kanun yapma tekniği bakımından uygun olup olmadığı hususu üzerinde durulacaktır.

B. Hükümün Mevzuattaki Yerinin Kanun Yapma Tekniği Bakımından Değerlendirilmesi

7223 sayılı ÜGTDK’nın 1. maddesi uyarınca kanunun amacı, ürünlerin güvenli ve teknik düzenlemelere uygun olmasını sağlamak; piyasa gözetimi ve denetiminin esasları ile yetkili kuruluşların görevlerini ve iktisadi işletmeciler ile uygunluk değerlendirme kuruluşlarının yükümlülüklerini belirlemektir. Kanun’un amacından ve muhtevassından anlaşıldığı üzere amaç ürünlerin kamusal düzenlemelere uygunluğunu denetlemek ve bu düzenlemelere aykırılık gösterilmesi halinde uygulanacak idari yaptırımları belirlemektir. Gerek Kanun’un amacı gerek yerine geçerek mülga ettiği 4703 sayılı Kanun dikkate alındığında, ÜGTDK’nın kamu hukuku yönünün ağır olduğunu söylemek mümkündür.

Kanun koyucu, kamu hukuku niteliği ağır basan ÜGTDK ile özel hukuka ilişkin bir sorumluluk türü olan ürün sorumluluğunu düzenlemiş, böylece olması gereken hukuk bakımından doktrinin uzun yıllardır ısrarla belirttiği özel bir ürün sorumluluğu kanununun kabul edilmesi yahut en azından Borçlar Kanuna yapılan

⁶⁷ GEIGEL / *Haag*, *Haftpflichtprozess*, Kap.14, N.278; Edimden bağımsız borç ilişkilerinde sözleşmeye dayalı sorumluluğa gitme çabası ağırlıklı olmakla birlikte, burada kusursuz sorumluluk hükümlerine dayalı bir borç ilişkisi doğmaktadır.

⁶⁸ ÖZTAN, s. 29; HAVUTÇU, s. 73; FELLMANN, Walter: *Basler Kommentar, OR I, Art.1-529*, (Hrsg.) HONSELL, Heinrich / VOGT, Nedim Peter / WIEGAND, Wolfgang: 5. Aufl., Helbing Lichtenhahn Verlag, Basel, 2011, PrHG, Art.1, N.3.

⁶⁹ HAVUTÇU, s. 107.

bir ekleme ile ürün sorumluluğuna burada yer verilmesi fikrini göz ardı etmiştir⁷⁰. Her ne kadar ÜGTDK ile getirilen düzenlemeler, Direktiften bugüne değin ürün sorumluluğunda atılan en somut adım olarak değerlendirilebilecek olsa da bir özel hukuk sorumluluğunun, kamu karakteristiği olan bir kanunla düzenlenmesi belirli sakıncaları da beraberinde getirmektedir. Bu sakıncaların başında özel hukukta ve kamu hukukunda kullanılan kavramların terminolojik farklılığı veya her zaman birbirleriyle örtüşmeme riski gelir. Esasen özel hukuk ve kamu hukuku ayrımı mevcut olan bu kavram karmaşasının önüne geçmekte ve hukukun sistemli ilerleyişine hizmet etmektedir. Kanun koyucunun bu imkânı kullanmaktan imtina ederek ürün sorumluluğuna ilişkin hükümleri ÜGTDK'nın içinde düzenlemesi, söz konusu kavramların amacına aykırı olarak yorumlanmasına müsait bir zemin hazırlayacaktır. Örneğin, Kanun'un "Tanımlar" başlıklı 3. maddesinin (r) bendinde *uygunsuzluk* kavramı tanımlanmış, buna göre uygunsuzluk, ürünün ilgili teknik düzenlemeye veya genel ürün güvenliği mevzuatına uygun olmama hali olarak ifade edilmiştir. ÜGTDK'nın ürün sorumluluğu tazminatına yer verdiği m.6/f.II'de ise zarar görenin, "... *uygunsuzluk ve zarar arasındaki nedensellik bağımlı...*" ispat etmesi şartı aranmıştır. Burada akla haklı olarak m.6/f.II'de geçen uygunsuzluk kavramının m.3/ (r) bendinde verilen tanıma göre mi yorumlanacağı sorusu gelmektedir. Bu soruya olumlu yanıt verilmesi halinde, teknik düzenleme veya genel ürün güvenliği mevzuatına uygun olarak piyasaya sürülmüş bir üründe uygunsuzluktan (*Widrigkeit*) söz edilemeyeceği için, sorumluluğun da doğmayacağı gibi bir anlam çıkarılabilir. Oysaki 6. maddede zikredilen uygunsuzluk ifadesini yalnızca zorunlu güvenlik normlarına uygun olmama olarak değil gerekli tüm güvenlik önlemlerine uygun olmama olarak anlamak gerekir.⁷¹

Uygunsuzluk ifadesi daha çok tanımından da anlaşıldığı üzere, ürünün teknik düzenlemeye veya gerekli ürün mevzuatına uygun olmamasını ifadeye uygundur. Halbuki bir ürünün teknik düzenleme ve genel ürün güvenliği mevzuatına uygunluğu, o üründe güvenlik eksikliği olmadığı sonucunu doğurmaz. Bu sebeple, özel hukuk sorumluluğunun şartları ifade edilirken, uygunsuzluk ifadesi yerine hatalı ürün (*fehlerhafter Produkt*) yahut en azından güvenli olmayan ürün (*Unsicherheit*) kavramı tercih edilmeliydi⁷².

Diğer yandan ürün sorumluluğuna ilişkin hükümlerin ÜGTDK içindeki düzenlemesi de sistemli değildir. İmalatçının (idari) yükümlülüklerinin ve ürün sorumluluğu tazminatının diğer iktisadi işletmecilere uygulandığı durumlar aynı hükümde düzenlenmiş (m.11), iktisadi işletmeciyi sorumluluktan kurtaran hal-

⁷⁰ 1/934 sayılı ÜGTDK Tasarısı için aynı yönde eleştiriler için bkz. ÜNAL / KALKAN, s. 63.

⁷¹ ÖZ, s. 7.

⁷² 85/374 sayılı Direktif m.4; ProdHG §1; PrHG Art.1; ÖZ, s. 7.

lerde ise bir yandan tüm iktisadi işletmecileri kapsar şekilde idari yaptırımların uygulanmayacağı haller, diğer yandan yalnızca imalatçıyı ve ithalatçıyı idari sorumluluktan ve ürün sorumluluğundan kurtaran haller düzenlenmiştir (m.21). Hal böyle olunca, idari düzenlemelerle, özel hukuk sorumluluğuna ilişkin düzenlemeler daha da iç içe geçmiştir.

Ürün sorumluluğu ve ürün güvenliği meselesi, nasıl ki iki ayrı Avrupa Birliği Direktifine⁷³, üye ülkelerde de ayrı kanuni düzenlemelere konu olmuşsa⁷⁴, Türk hukuku bakımından da bu ayrımı yapmak son derece önemli ve gereklidir. Aksi halde, direktiflerin hazırlanmasındaki amaç ve öngördüğü usuller dikkate alınmaksızın tek bir kanunla meseleyi çözmeye çalışmak, tabiri caizse “bir taşla iki kuş vurma” gayreti iç hukukumuzda, özel hukuktaki tazminat sorumluluğu sistematığının bozulmasına yol açacaktır.

C. Ürün Sorumluluğuna İlişkin Hükümlerin Direktifle Uyumluluğu Bakımından Değerlendirilmesi

1. Sorumluluğun Şartları

a. Güvenli Olmayan Ürünün Piyasaya Sürülmüş Olması

Ürünün, bir kişiye veya bir mala zarar vermesi halinde, bu ürünün imalatçısı veya ithalatçısı ÜGTDK m.6/f.I'e göre zararı gidermekle yükümlü tutulmuştur. Buna göre üreticinin, ürün sorumluluğundan bahsedebilmek için öncelikle, ürün kavramının açıklanması gerekmektedir. Hükümün ikinci fıkrasında ise, imalatçı veya ithalatçının sorumlu tutulabilmesi için, zarar gören tarafın uğradığı zararı ve uygunsuzluk ile zarar arasındaki nedensellik bağıını ispat etmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu sebeple söz konusu ürünün, kendisinden beklenen güvenliği sağlamakta eksik, hatalı bir ürün olması gerekir. En nihayetinde sorumluluğun doğabilmesi için söz konusu hatalı ürün piyasaya arz edilmiş olmalıdır.

aa. Genel Olarak Ürün Kavramı ve Kapsamı

Ürün sorumluluğundan bahsedebilmek için, zararın bir ürün dolayısıyla doğmuş olması gerekir. Bu anlamda hizmet dolayısıyla zarar görenlerin zararları ürün sorumluluğu kapsamında tazmin edilmez⁷⁵. Ürün sorumluluğu temelde taşınır ürünlerin vermiş olduğu zararlara ilişkin olarak kabul edilmiş, taşınmaz-

⁷³ 1985/374 sayılı AET Direktifi ve 2001/95 sayılı AB Direktifi.

⁷⁴ Almanya'da Direktif doğrultusunda ürün güvenliğine ilişkin ilk kanun (Geräte- und Produktsicherheitsgesetz) 2004 yılında kabul edilmiş, “Gesetz über die Bereitstellung von Produkten auf dem Markt (Produktsicherheitsgesetz- ProdSG)” ise 1 Aralık 2011'de yürürlüğe girmiştir. İsviçre'de ise direktife uygun olarak hazırlanan güncel “Bundesgesetz über die Produktesicherheit (PrSG)” 1 Temmuz 2010'da yürürlüğe girmiştir.

⁷⁵ HESS, Teil 2, Art.3, N.24.

lar sorumluluk kapsamı dışında bırakılmıştır⁷⁶. Ancak 85/ 374 sayılı Direktifte taşınır ürünlerin kapsamı dar tutulmamış, başka bir taşınır mala ya da taşınmaza dahil edilmiş taşınırlar da ürün kapsamı içinde değerlendirilmiştir.

Direktifin ilk halinde doğal tarım ürünleri ve av ürünlerini ürün sorumluluğu kapsamı dışında bırakılmış, ancak Avrupa Birliği Konseyi'nin 10.05.1999 Tarih ve 99/34 Sayılı Ayıplı Ürünlerden Dolayı Sorumluluğuna İlişkin Üye Ülkelerin İdari ve Hukuki Düzenlemelerinin Uyumlaştırılmasına Dair Konsey Direktifi'nin (85/374) Değiştirilmesine İlişkin Konsey Yönergesi ile “*doğal tarım ürünleri ve av ürünleri hariç olmak üzere*” ifadesi çıkarılmış, ürün kapsamına doğal tarım ürünleri ve av hayvanlarını dahil olmuştur⁷⁷. İlgili değişiklik daha ziyade 1986 yılında İngiltere’de saptanan ve diğer ülkelere de yayılan, Bovine Spongiforme Enzephalopathie (BSE)⁷⁸ krizine paralel olarak getirilmiştir⁷⁹. Taşınır eşyanın ne olduğu hususu kural olarak üye ülkelerin mevzuatlarına göre belirlenecek olmakla birlikte, Direktifin 2. maddesinde açıkça elektriğin de ürün tanımı içinde yer aldığı düzenlenmiştir.

Direktifteki bu düzenlemeye karşılık ÜGTDK’ya baktığımızda, m.3/b.(s)’de ürün, her türlü madde, müstahzar veya eşya olarak ifade edilmiştir. Kanun’un ürünü bu derece geniş tanımlamış olması, taşınmazların da ürün kapsamında mı değerlendirileceği sorusunu akla getirebilir. Ancak bu soruya olumlu yanıt vermek mümkün değildir. Zira eşya, TDK’daki tanımında “*Türlü amaçlarla kullanılan, insan yapısı, taşınabilir cansız nesnelere*” olarak ifade edilmiştir. Kanaatimizce kanun koyucu burada eşya hukukunda yapılan taşınır/taşınmaz eşya ayırımı-dan bağımsız olarak, TDK anlamına uygun olarak yalnızca taşınır eşyaları esas almıştır⁸⁰. Taşınmazların ürün sorumluluğu kapsamında değerlendirilmesi halinde

⁷⁶ HESS, Teil 2, Art.3, N.6; 4077 Sayılı eTKHK ve 25137 Sayılı Yönetmelikte ürün kavramı yerine ‘mal’ ifadesi tercih edilmiş, bunun içine konut ve tatil amaçlı taşınmaz mallar da dahil edilmiştir. Bu düzenleme direktifle uyumlu olmaması sebebiyle eleştirilmiştir; Taşınmazlara ilişkin yapım bozuklukları ve bakım eksiklikleri sebebiyle TBK m.69’a göre, yapı malikinin sorumluluğuna gidilmesi mümkündür.

⁷⁷ MüKoBGB / WAGNER, ProdHaftG, Einl., N.5.

⁷⁸ Halk arasında deli dana hastalığı olarak ifade edilen bu hastalık sebebiyle özellikle İngiltere’de birçok ölüm olayı gerçekleşmiştir.

⁷⁹ FUCHS / BAUMGÄRTNER, s. 1062; TEMEL, s. 1312.

⁸⁰ 5/7/2018 tarihinde sunulan Komisyon Raporunda (COM/2018/246), yaşanan teknolojik gelişimlere paralel olarak hizmet ve ürün arasındaki ayırımı giderek belirsizleştiğine vurgu yapılmış, dijital verilerin, yazılımların, algoritmaların esas alındığı, yapay zekaya evrilen bir döneme girildiğine dikkat çekilmiştir. Bu anlamda 1985 yılında kabul edilen Direktifin, tanımlar ve kapsamı bakımından bir revizyona ihtiyaç duyabileceği sinyalleri verilmiştir. Metin için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0246&from=DE>; Alman hukukunda da yazılımları ürün sayılıp sayılmayacağı hususu tartışmalıdır, bkz. HESS, Teil 2, Art.3, N.31 vd.; Direktifin mevcut haliyle maddi olmayan değerleri ürün kapsamına almadığı yönünde bkz. MüKoBGB / WAGNER, ProdHaftG, §2, N.27; TEMEL, s. 1314.

taşınmazlara ilişkin özel sorumluluk hallerinin ihdas edilmiş olması anlamını yitirecek⁸¹, Direktifin amacından da sapılmış olacaktır. Kanun'un taşınmazlardan bahsetmemesi ve Kanun'da yer alan, 'ürünün ithal edilmesi', 'dağıtımı', 'tüketimi', 'piyasadan geri çekilmesi', 'geri çağırılması', 'uygunluk işareti konulması' gibi ifadelerin taşınmazlar bakımından uygulanmasının izaha muhtaçlığı da göz önüne alındığında kanun koyucunun niyetinin taşınmazları kapsama almak yönünde olmadığı açıktır.

Kanunda geçen müstahzar kavramı TDK'da, "*önceden hazırlanarak eczanelerde satışa sunulan ilaç*" olarak tanımlanmıştır. Yine 1262 sayılı İspençiyari ve Tıbbi Müstahzarlar Kanunu'nda da kavram, ilacı tanımlamak için kullanılmıştır⁸². Buna göre ilaçlar da ÜGTDK kapsamında ürün olarak kabul edilmiştir. Düzenleme, özellikle özel bir ilaç kanunu bulunmayan Türk hukukunda, insanlar veya hayvanlar üzerinde kullanılmak üzere üretilen ilaçların üreticilerinin de sorumlu olmalarını sağlamaları bakımından olumludur.

Doğal tarım ürünleri ve hayvancılık ürünlerinin ÜGTDK kapsamında ürün sayılıp sayılmadığı hususu ise açık olmamakla birlikte, ürün kavramının Kanun'da yapılan geniş tanımından yola çıkarak, bunları kapsama almayı engelleyecek bir sınırlamanın mevcut olmadığını söylemek mümkündür⁸³. Bu sebeple gerek Direktife uyum gerek söz konusu tarım ve hayvancılık ürünlerindeki hatalar dolayısıyla ortaya çıkabilecek zarar tehlikesi dikkate alındığında söz konusu zararların da ürün sorumluluğu kapsamında tazmin edilmesi gerekir.

Sonuç olarak ürün, doğal veya işlenmiş her türlü taşınır şey olarak kabul edilmeli, Direktife uygun olarak taşınmaza işlenmiş bulunan taşınırlar da ürün kapsamında ele alınabilmelidir⁸⁴. Her ne kadar ÜGTDK'da açıkça elektriğin ürün olarak değerlendirildiği belirtilmemişse de TMK m.762'ye göre taşınır mülkiyetinin konusuna, taşınmaz mülkiyetinin kapsamına girmeyen doğal güçler de dahil olduğundan, elektriğin de ürün kapsamında değerlendirilmesine Türk hukuku bakımından bir engel yoktur⁸⁵.

⁸¹ Bkz. dn. 76.

⁸² DÖNMEZ, s. 383.

⁸³ Ancak sorumlu tutulan kişinin imalatçı olarak ifade edilmesi, imalat sürecine girmeyen doğal tarım ve hayvancılık ürünlerinin ÜGTDK kapsamında ele alınamama sakıncasını doğurabilecektir. Sorumlu tutulacak kişiler başlığı altında bu konu üzerinde daha detaylı durulmuştur.

⁸⁴ MüKoBGB / WAGNER, ProdHaftG, §2, N.9 vd.

⁸⁵ HESS, Teil 2, Art.3, N.10; Bu hüküm daha ziyade elektriği eşya kapsamına dahil etmeyen ülkeler için öngörülmüştür, örneğin Alman hukukunda elektrik eşya olarak tanımlanmamıştır, bkz. MüKoBGB / WAGNER, ProdHaftG, §2, N.13.

bb. Hatalı Ürün (Güvenli Olmayan Ürün)

Ürün sorumluluğunun temeli ürünün kendisinden beklenen haklı güvenlik beklentisini karşılamamasına dayanır⁸⁶. Bunun için üründe, kendisinden beklenen güvenliği sağlamamasına sebebiyet veren bir eksikliğin bulunması gerekir⁸⁷. Her ne kadar bu eksiklik bazı kaynaklarda⁸⁸ ayıp olarak ifade edilmişse de burada üründeki tipik bir ayıptan (*Mangel*) değil, ürün sorumluluğunun temelini oluşturan ve üründe güvenlik eksikliği doğmasına sebebiyet veren bir hatadan (*Fehler*) söz edilmektedir⁸⁹. Doktrinde güvenli olmama hali, tasarım (*Konstruktion*)⁹⁰, bilgilendirme (*Instruktion*)⁹¹, fabrikasyon (*Fabrikation*)⁹² ve gelişim⁹³ (*Entwicklung*)

⁸⁶ SCHWENZER, s. 309.

⁸⁷ ÖZCAN BÜYÜKTANIR, s. 503; Üründeki hata sebebiyle ürünün piyasaya sürüldüğü anda zarar doğurma tehlikesini ihtiva etmesi, böylece zararın doğumuna zemin hazırlanması, sözleşme dışı sorumlulukta hukuka aykırılık unsurunun sağlanması için de yeterli olacaktır, bkz. TEMEL, s. 1304; ÖZ, s. 9; BALIOĞLU, Dilek: "Gıda Üreticisinin Sorumluluğu", *Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Temmuz 2017, Cilt 3, Sayı 2, s. 148.

⁸⁸ KIRCA, s. 125 vd.; TIRYAKI, s. 230 vd.; ÇINAR, s. 136.

⁸⁹ ROLLAND, Walter: *Produkthaftungsrecht*, Verlag F. Rehm, München, 1990, s. 123 vd.; ÖZCAN BÜYÜKTANIR, s. 503; ÖZ, hata kavramının kişilerin iradi durumuna yönelik bir kavram olduğunu bu sebeple eşyaları hatalı veya kusurlu olarak nitelemenin doğru olmadığını savunmuştur, bkz. ÖZ, s. 8, dn. 1.

⁹⁰ Tasarım hatası ile ürünün henüz tasarımı aşamasında, kendisinden beklenen güvenliği sağlamasına engel bir durum yaratılmış olup, üretilen ürünlerin tamamına tesir eden bir eksiklik söz konusu olur.

⁹¹ Bilgilendirme hatasında ürünün güvenli kullanımını sağlayıcı bilgilerin eksik veya yanlış verilmesi yahut zararın doğumunu önleyici uyarıların yapılmamış olması söz konusudur. Ancak ürünü kullanan kişinin belirli bir uzmanlığı gerektiren teknik bilgiye sahip olması bekleniyorsa, bu kişiye yönelik bilgilendirmenin yapılmış olması yeterli olacaktır; örneğin, reçeteli satılan bir ilacın üreticisi, doktorlara ilişkin bilgilendirme yükümlülüğünü yerine getirmiş, buna karşın doktorun gerekli uyarıları hastasına yapmaması neticesinde bir zarar doğmuşsa artık ilaç üreticisinin sorumluluğuna gidilemeyecektir. Anglo-Sakson hukuk sisteminde geliştirilen ve "learned intermediary" olarak ifade edilen bu yorum, İsviçre Federal Mahkeme kararlarına da yansımıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. BÜYÜKSAĞIŞ, Erdem: "Die learned intermediary-Doktrin im schweizerischen Pharmarecht", *Aktuelle Juristische Praxis (AJP)*, 2016, s. 1645 vd.; YILDIRIM, s. 27 vd.

⁹² Fabrikasyon hatası üretilen ürünlerin tamamında güvenlik eksikliğine sebebiyet vermemekle birlikte, daha ziyade, yığılı üretim yapan fabrikalarda makinaların işletimine ilişkin hatalar dolayısıyla, serinin tamamında ortaya çıkan eksikliği ifade eder. Bu ürünler "üretim kaçacağı (Ausreißer)", "Montagsproduktion" olarak da nitelendirilir, bkz. GEIGEL / Haag, *Haftpflichtprozess*, Kap.14, N.274; Üründeki hatanın tespiti özellikle fabrikasyon hataları bakımından zordur. Zira her türlü önlem alınsa dahi, zararın doğumunu engellemek mümkün olmayabilir. Alman Federal Mahkemesinin bir kararında, pastaneden aldığı vişneli tatlının (Kirschtaler) içinden kiraz çekirdeği çıkması sebebiyle köpek dişi kırılan ve manevi tazminat talebinde bulunan davacının talebi eyalet mahkemesinde kabul edilmiş olmasına karşın, çekirdeklerin çıkarılması için üreticinin yapmış olduğu masraflar ve hatanın sağlığa ilişkin ağır tehlike doğurmaması göz önüne alarak sorumluluğunun doğmadığına karar verilmiştir, bkz. Kirschtaler Fall BGH, NJW 2009, 1669 = JuS 2009, 666, FUCHS / BAUMGÄRTNER, s. 1062.

⁹³ Ayrıntılı bilgi için bkz. KIRCA, İsmail / AYDIN, Ramazan, "İnkışaf Riski- İmalatçının/Üreticinin Sorumluluğu", *Prof. Dr. Fikret Eren'e Armağan*, Yetkin Yayınları, Ankara 2006, s. 680 vd., TARMAN, s. 323; Gelişim hatası bir diğer anlamda üreticinin ürününü izleme yükümlülüğünü (Produktbeobachtungspflicht) ifade eder. Bir ürünün piyasaya sürüldüğü zamandaki bilimsel ve teknik verilerle zarar doğurma tehlikesi bilinmiyor, ancak daha sonra teknoloji ve bilimde yaşa-

hatası olmak üzere dört sınıfta hataya dayandırılmıştır⁹⁴. Bu hatalardan biri mevcut olduğunda, üründe güvenlik eksikliği (açığı) doğmakta, bu da üründen beklenen haklı güvenlik beklentisinin karşılanamaması sonucunu doğurmaktadır⁹⁵.

Sorumluluğun şartlarına ilişkin olarak, uygunsuzluk yerine hatalı ürün kavramının tercihi yukarıda da ifade ettiğimiz üzere özel hukuk terminolojisine daha uygundur. Zira temel kavram olarak güvenli olmayan ürün ifadesinin kullanılması dahi, daha ziyade kamu hukuku terimini çağrıştırmakta⁹⁶, diğer yandan sorumluluğun şartından ziyade temel dayanağına işaret etmektedir. Ancak ürünün güvenli olmaması ile hatalı olması arasında sıkı bir bağ da mevcuttur. Buna göre ürünün güvenli olup olmadığı hususu, ürünün bizatihi doğasından kaynaklanan tehlike nazara alınarak değil, üründeki hata dolayısıyla doğan tehlikeye göre tespit edilmelidir⁹⁷. Üründen beklenen güvenlik, mutlak güvenlik olmayıp, makul güvenlik beklentisidir. Makul güvenliğin tayininde, subjektif kriterler değil, objektif kriterler esas alınır⁹⁸. Buna göre, ürünün doğurabileceği zarar tehlikesi ne kadar fazla ise kendisinden beklenen güvenlik beklentisi de o oranda yüksek olacaktır⁹⁹.

Direktifte hata türleri üzerinde durulmamış, m.6'ya göre ürünün sunumu, üründen makul olarak beklenen kullanım ve ürünün piyasaya sürüldüğü tarih dikkate alındığında kişinin beklemeye haklı olduğu güvenliği sağlamayan ürünler hatalı ürün olarak kabul edilmiştir. ÜGTDK'da hatalı veya güvenli olmayan ürün kavramları tanımlanmamış olmakla birlikte, m.3/ b. (e)'de güvenli ürün tanımı

nan gelişmelerle bu durum anlaşılıyorsa, üreticinin gerekli tedbirleri alması, örneğin ürünü kullananları bu konuda bilgilendirmesi yahut ürünü piyasadan geri çağırması beklenir, bkz. SCHWENZER, s. 309; FUCHS / BAUMGÄRTNER, s. 1058; Alman Federal Mahkemesinin Honda kararı ürün izleme yükümlülüğü açısından ilgi çekici bir karardır. Karara konu olayda davacı baba, Honda marka motosikletiyle kaza yaparak yaşamını yitiren oğlunun ölümünden, motosiklete aksesuar olarak eklenen ve davalılardan K'nin üretmiş olduğu gidon kapağındaki tasarım hatasının ve bu konuda birçok şikâyet almış ve gidonun belirli bir hızdan sonra ön tekerlek tutuşunu önemli ölçüde etkilediğini tespit etmiş olmasına rağmen, kullanıcılarını uyarmayan Honda üreticisinin sorumlu olduğunu iddia etmiştir. Federal Mahkeme, üreticinin ürününün diğer üreticilerin ürünleriyle birleştirmesinden doğabilecek tehlikeleri zamanında tespit etmek için ürünlerini gözlemlemekle yükümlü tutmuş ve bu tehlikeye ilişkin gerekli önlemleri almayan üreticinin sorumlu olduğuna karar vermiştir, bkz. BGH 6. Zivilsenat, Datum: 09.12.1986, Az: VI ZR 65/86, NJW 1987, 1009-1012 (LT1-2).

⁹⁴ HESS, Teil 2, Art.4, N.31 vd.; ROLLAND, s. 124 vd.; TEMEL, s. 1305; ÖZSUNAY, s. 108 vd.; ATABEK, s. 167; BALIOĞLU, s. 144 vd.; PAKSOY / DEMİR, s. 309 vd.; Doktrinde bazı yazarlar ise hata yerine ayıp kavramını tercih etmiştir, bkz. TIRYAKI, s. 240 vd.; AYDOS, s. 141 vd.

⁹⁵ Bu bağlamda ilgili kavramlar arasında bir neden-sonuç ilişkisi olduğunu söylemek mümkündür.

⁹⁶ ÜNAL / KALKAN, s. 56.

⁹⁷ HESS, Teil 2, Art.4, N.15.

⁹⁸ HESS, Teil 2, Art.4, N.20; TARMAN, s. 315; YILDIRIM, s. 25; ÇINAR, s. 144; ÜNAL / KALKAN, s. 57.

⁹⁹ TEMEL, s. 1305.

verilmiştir. Buna göre, “*kullanım süresi, hizmete sunulması, kurulumu, kullanımı, bakımı ve gözetimine ilişkin talimatlara uygun ve normal kullanım koşullarında kullanıldığında risk taşımayan veya sadece ürünün kullanıma özgü asgari risk taşıyan ve insan sağlığı ve güvenliği için gerekli düzeyde koruma sağlayan ürün*” güvenli üründür. Bu ifadenin mefhumu muhalifine göre, bir ürün piyasaya sürüldüğünde gerekli talimatlara ve normal kullanım amacına uygun kullanılmasına rağmen risk taşıyorsa (kullanıma özgü asgari risk sınırını aşan) ve insan sağlığı ve güvenliği için gerekli düzeyde koruma sağlanamamışsa güvenli değildir¹⁰⁰.

Ürün sorumluluğunun şartlarına ilişkin olarak ÜGTDK m.6/f.II’de ürünün hatalı olması yahut güvenli olmamasından bahsedilmemiş, ‘... *zarar gören tarafın uğradığı zararı ve uygunsuzluk ile zarar arasındaki nedensellik bağıını ispat etmesi zorunludur*’ ifadesine yer verilmiştir. Daha önce yaptığımız açıklamalar doğrultusunda ÜGTDK m./f.II’deki hükmün, ‘... *zarar gören tarafın uğradığı zararı ve üründeki hata ile zarar arasındaki nedensellik bağıını ...*’ şeklinde değiştirilmesi kanaatimizce isabetli olur.

cc. Piyasaya Arz Edilmiş Olma

Piyasaya arz, ÜGTDK m.3/b.(k)’ya göre, ürünün ilk kez piyasada bulunulmasını ifade eder. Şayet ürün piyasaya arz edilmemişse, ürün sorumluluğunun doğması da söz konusu olmayacaktır. Üreticinin sorumluluğuna gidilebilmesi için ürünün üretici tarafından piyasaya arz edilmiş olması, diğer bir ifadeyle arza yönelik açık veya örtülü iradesinin varlığı gerekmektedir¹⁰¹.

Ürün sorumluluğu, ancak piyasaya sürülme anında üründe bir hata olması halinde söz konusudur¹⁰². Piyasaya sonradan daha iyi bir ürünün sürülmüş olması, ürünü hatalı ürün haline getirmez¹⁰³. Ancak, ürünün piyasaya arzı anında hatalı olduğunun bilinmemesi de sorumluluğun doğmasına engel değildir¹⁰⁴.

Ürünün piyasaya arz edilmesi sorumluluğun doğumu için aranan şartlardan biri olmakla birlikte, söz konusu an, hatanın mevcut teknik ve bilimsel gelişmeler ışığında bilinebilir olup olmadığını, hak düşürücü süre öngörülmüşse bu sürenin hangi andan itibaren başlayacağını tespit bakımından da önemlidir¹⁰⁵.

¹⁰⁰ ÖZCAN BÜYÜKTANIR, s. 503.

¹⁰¹ HESS, Teil 2, Art.5, N.4.

¹⁰² Örneğin, gıdanın piyasaya sürülmesinden sonra, üçüncü bir kişinin, bir başkasını zehirlemek amacıyla gıdanın içeriğini değiştirmesi durumunda ürün sorumluluğu doğmaz, bkz. HESS, Teil 2, Art.4, N.119.

¹⁰³ HESS, Teil 2, Art.4, N.132; Direktif m.6/f.II’de bu durum açıkça düzenlenmiştir.

¹⁰⁴ ÜNAL / KALKAN, s. 54.

¹⁰⁵ KIRCA, s. 143.



b. Zarar

Ürün sorumluluğunun doğabilmesi için aranan bir diğer şart zararın varlığıdır. ÜGTDK m.6/f.I'e göre, güvenlik hatası ihtiva eden bir ürünün piyasaya sürülmesi sebebiyle, bir kimsenin yaşamı sona ermiş, yahut vücut bütünlüğünde veya malvarlığında bir azalma meydana gelmişse, bu ürünün imalatçısı veya ithalatçısı zararı gidermekle yükümlü tutulmuştur. Bahse konu zarar ürüne refakat eden zarar olup¹⁰⁶, ürünün bizatihi kendisinde meydana gelen zararlar, ürün sorumluluğu kapsamında tazmin edilmez¹⁰⁷. Bunlar için, ayıba karşı sorumluluk hükümlerine gidilmesi mümkündür¹⁰⁸. Aynı zamanda yoksun kalınan kâr gibi, tipik sözleşmenin ihlalinden doğan taleplerin de ürün sorumluluğu kapsamında talebi mümkün değildir¹⁰⁹.

Ürün sebebiyle ortaya çıkan zarar, maddi zarar olabileceği gibi manevi zarar da olabilir. Direktifte manevi zararın tazminine imkân sağlama hususu ülkelerin iç hukukuna bırakılmıştır. ÜGTDK m.6/f.V'te "*Ürünün sebep olduğu zarar nedeniyle ödenecek maddi ve manevi tazminat miktarının belirlenmesinde 11/1/2011 tarihli ve 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu hükümleri uygulanır.*" denilmek suretiyle açıkça manevi tazminat talebinin de mümkün olduğu belirtilmiştir.

Burada zararın konusuna ve miktarına göre, sorumluluğa getirilen birtakım sınırlandırmalara da değinmekte yarar vardır¹¹⁰. Direktifin 9. maddesinde ürünün kendisi dışındaki mala verilen zararların tazmini için, zarara konu malın özel kullanıma veya tüketime özgü olması ve zarara uğrayan kişi tarafından bu doğrultuda kullanılmış olması şartı aranmıştır¹¹¹. Böylece malvarlığına ilişkin zararlar tüketicileri koruma yönelimi ön plana çıkmış (*Business to Consumer*)¹¹², üreticinin, tüketiciye karşı sorumluluğu ile işletmeye karşı sorumluluğunu birbirinden ayıran (*Business to Business*) bir kısıtlamaya gidilmiştir¹¹³.

¹⁰⁶ ÖZTAN, s. 22; HESS, Teil 1, N.89.

¹⁰⁷ SCHWENZWER, s. 310; PAKSOY / DEMİR, s. 311.

¹⁰⁸ ATAMER, s. 95.

¹⁰⁹ EREN, s. 593.

¹¹⁰ Her ne kadar söz konusu durumlar özünde sorumluluğun sınırlandırılması sonucunu doğursa da sınırlandırmanın zarar ile yakın ilişkisi sebebiyle konu bu başlık altında ele alınmıştır.

¹¹¹ İsviçre PrHG Art.1've Alman ProdHG §1'de direktife uygun olarak, malvarlığına ilişkin zararın tazmini için, şeyin özel tüketime veya kullanıma ilişkin olması, zarar görenin de şeyi bu kullanıma uygun olarak kullanması şartı aranmıştır.

¹¹² FUCHS / BAUMGÄRTNER, s. 1061 vd.

¹¹³ BSK OR I / FELLMANN, PrHG, Art.1, N.8; Bu kısıtlamanın sebeplerine yönelik olarak bkz. KIRCA, s. 157; TEMEL, s. 313; ÜNAL / KALKAN, s. 65, dn. 125.

Mala ilişkin zararlar bakımından ise ÜGTDK'da, malın kişisel kullanıma özgü olması ve bu amaçla kullanılmış olması şartları aranmamıştır. Esasen ürün sorumluluğunda amacın yalnızca tüketicileri korumaktan ziyade, zarar gören herkesi koruma amacı dikkate alındığında söz konusu sınırlama eleştiriye açıktır¹¹⁴. Zira bir ürünün kişisel kullanıma özgü olması, zararın doğduğu an bakımından kişisel kullanımda olduğu hususları sübjektif bir yorumu da beraberinde getirdiğinden uygulama açısından oldukça zordur. Örneğin, buzdolabı kişisel kullanıma özgü bir eşya olarak mı kabul edilecektir?¹¹⁵ Yahut kalabalık bir ailenin kullandığı buzdolabının kişisel kullanımda olduğu, bunun yanında iki kişinin çalıştığı bir avukatlık bürosunda kullanılan buzdolabının kişisel kullanımda olmadığı gibi bir yorum ne derece sağlıklı olacaktır? Eşyanın özgülendiği amaca yönelik böylesi bir sınırlandırmanın ÜGTDK'ya alınmasından evvel sınırların somutlaştırılmasına ihtiyaç vardır. Diğer yandan söz konusu sınırlandırmanın üye devletler bakımından bir zorunluluk teşkil edip etmediği hususu tartışmalıdır¹¹⁶. Tartışma temelde, Direktif normlarının üye ülkelerin iç hukuklarında tam bir uyumlaşma mı (*Vollharmonisierung*), yoksa minimum standartları öngören bir uyumu (*Mindestharmonisierung*) mu ihtiva ettiği noktasında toplanmaktadır¹¹⁷. Özellikle Alman hukukunda son yıllarda, direktifte zarar göreni koruyan hükümlerin kaldırılmayacağı ve sınırlandırmayacağı kabul görünürken, ürün sorumluluğuna ilişkin ilave hükümlerin getirilerek zarar görenlere daha iyi korunma sağlanmasının mümkün olduğu fikri ileri sürülmüştür¹¹⁸. Avrupa Topluluğu Adalet Divanı (ATAD, *EuGH*)¹¹⁹ ise bu görüşün aksine, direktifin tam bir uyumlaştırma hedefinde olduğu ve üye devletlerin sorumluluğu sınırlandıran hükümleri göz ardı edemeyeceği yönünde kararlara yer vermiştir¹²⁰.

¹¹⁴ BSK OR I / FELLMANN, PrHG, Art.1, N.8; CANPOLAT, s. 386.

¹¹⁵ Söz konusu eşyanın yaşamı sürdürmeye ya da para kazanmaya hizmet etmesine göre bir ayırım yapılabileceği yönünde, bkz. MüKoBGB / WAGNER, ProdHaftG, §1, N.15.

¹¹⁶ MüKoBGB / WAGNER, ProdHaftG, Einl., N.3.

¹¹⁷ MüKoBGB / WAGNER, ProdHaftG, Einl., N.3.

¹¹⁸ MüKoBGB / WAGNER, ProdHaftG, Einl., N.3.

¹¹⁹ 2009 tarihli Lizbon Antlaşması ile "Avrupa Toplulukları Adalet Divanı" (ATAD), "Avrupa Birliği Adalet Divanı" (ABAD) adını almıştır.

¹²⁰ Skov/Bilka Lavprisvarehus Kararı, EuGH 10.01.2006, KS; Karara konu olayda Danimarka karnun koyucusu tedarikçinin üreticiye rücu imkânı olan hallerde, tedarikçinin (Liefenrant) de ürün sorumluluğu kapsamında kusursuz sorumlu olacağını düzenlemiştir. ATAD ise direktifin uygulama alanının üreticilerle sınırlı olduğunu, üye ülkenin sınırlandırma getirmiş dahi olsa tedarik edeni ürün sorumluluğu kapsamında birinci dereceden sorumlu tutamayacağını, bu anlamda direktifin tam bir uyumlaştırma gayesinde olduğunu vurgulamıştır. Benzer yönde bkz. C-183/00 (Slg. 2002, I-3901 = EuZW 2002, 574, N.25 = NJW 2002, 3090 L- González Sánchez).

Direktifte zararın tazmini talebi, zararın miktarı bakımından da sınırlandırmıştır. Buna göre, mala ilişkin bir zararın tazmini ancak, zararın 500 ECU'luk¹²¹ alt eşiği aşması halinde mümkün olacak, bu miktarın altındaki zararlara (*Bagatellschäden*) zarar gören katlanacaktır (*Selbstbeteiligung bei Sachbeschädigung*)¹²². Zararın tazmini ancak 500 ECU'luk alt eşiğin aşıldığı durumlarda talep edilebilecektir¹²³. Bununla küçük miktarlara ilişkin aşırı sayıda davanın açılmasının önüne geçmek istenmiş, tazminat talebi büyük miktarlarla sınırlandırılmıştır¹²⁴. Üye ülkelerin iç hukuklarında alt eşik öngören düzenlemelere yer vermemesi ise ATAD nezdinde ihlal kararlarının verilmesine yol açmıştır¹²⁵. ÜGTDK'da sorumluluğun miktarına ilişkin alt eşik öngörülmemiştir. Kanaatimizce Türk hukuku bakımından, mala ilişkin zararlar bakımından parasal bir alt sınırın öngörülmesi gerek usul ekonomisine hizmet etmesi gerekse Direktife uygunluk bakımından yerinde olurdu¹²⁶. Şayet böyle bir alt eşik öngörülürse, miktarın, ülkenin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik şartlara göre belirlenmesi ve söz konusu şartların değişimine paralel olarak da alt eşik miktarının belirli aralıklarla güncellenmesi sağlıklı olacaktır.¹²⁷

Direktifle yalnızca sorumluluğa ilişkin alt eşik belirlenmemiş, 16. maddeye göre, üye devletlere, şahsa ilişkin zararlara, aynı hataya sahip özdeş ürünlerin neden olması halinde, üreticinin toplam sorumluluğunu (*Haftungshöchstbetrag*) 70 Milyon ECU'dan az olmayan bir tutarla sınırlandırma serbestisi tanınmıştır. Üreticinin sorumluluğuna sınır getirme düşüncesi en fazla Alman hukukunda

¹²¹ European Currency Unit, 1 Ocak 1999'dan itibaren ECU yerine Euro kullanılmaktadır.

¹²² Bkz. Direktif m.9; ProdHG §11'de zarara ilişkin 500 Euro alt limit benimsenirken, PrHG Art.6'da bu miktar 900 Franktır.

¹²³ Söz konusu alt eşiğin, her durumda zarar görenin tazminat talebinden indirilmesi mi yoksa yalnızca zararın 500 Euro'nun altında kaldığı durumlarda mı uygulanması gerektiği hususu tartışmalıdır. Buna göre bazı yazarlar ve Komisyon, maddenin lafzının açık olduğunu mala ilişkin zararın 500 Euro'nun üzerinde olduğu bir ihtimalde ancak 500 Euro'yu aşan kısım için tazminat talebinde bulunulabileceğini, bu miktara kadarki kısma zarar görenin katlanması gerektiğini belirtmişlerdir, bkz. MüKoBGB / WAGNER, ProdHaftG, §11, N.3; HESS, Teil 2, Art.3, N.4; HAVUTÇU, s. 88; ÜNAL/KALKAN, s. 65, dn. 125; aksi görüş için bkz. MüKoBGB / WAGNER, ProdHaftG, §11, N.3, dn. 8; diğer yandan zarar görenin bu miktara kadarki zarara katlanması da ancak ürün sorumluluğu bakımından beklenebilir. Şayet üreticinin ayrıca kusuru varsa ve zarar gören kusuru ispatlarsa, haksız fiil hükümlerine göre söz konusu alt eşiğin altındaki miktarın da talep edilmesi mümkündür, bkz. HESS, Teil 2, Art.3, N.3.

¹²⁴ MüKoBGB / WAGNER, ProdHaftG, §11, N.1 vd.; KIRCA, s. 161.

¹²⁵ Alt eşik öngörmeyen Fransa ve Yunanistan gibi üye ülkeler aleyhine ATAD'ın vermiş olduğu ihlal kararları mevcuttur, bkz. C-52/00 (Slg. 2002, I-3827 N.16- Kommission/Frankreich); C-154/00 (Slg. 2002, I-3879 N.12- Kommission/Griechenland); MüKoBGB / WAGNER, ProdHaftG, §11, N.2.

¹²⁶ KIRCA, s. 161.

¹²⁷ Parasal sınırın 6100 Sayılı HMK'nın senetle ispat mecburiyetini düzenleyen m.200 çerçevesinde belirlenmesi yönünde, bkz. ÜNAL / KALKAN, s. 69.

desteklenmiş¹²⁸, ancak alt eşik belirlenmesinin aksine üst sınırının belirlenmesi hususu üye ülkelerin takdirine bırakılmıştır¹²⁹. ÜGTDK'da sorumluluğun azami miktarla sınırlandırılmasına yönelik bir hükme de yer verilmemiştir¹³⁰. Söz konusu üst limitin kabul edilmemesi üreticiler bakımından altından kalkılması güç tazminat miktarlarının ödenmesini gündeme getirecek olmakla birlikte, zarar görenleri koruması bakımından olumludur¹³¹. Bu konuda kanun koyucu zarar göreni korumayı tercih etmiş görünmektedir.

c. Nedensellik (İllyet) Bağı

Üreticinin sorumluluğundan bahsedilmek için, zarar görenin zararının, üründeki güvenlik hatası sebebiyle doğmuş olması şartı aranır¹³². Üründeki güvenlik eksikliği sebebiyle zararın ortaya çıkması nedensellik bağının varlığını gösterir¹³³. Ancak burada güvenlik eksikliği sebebiyle zararın doğduğunu iddia edebilmenin temel şartı, söz konusu ürünün olağan kullanım amacına uygun olarak kullanıldığı durumlarla sınırlıdır¹³⁴. Ürün kullanım amacına uygun kullanılmıyor ve ancak zarar verici olay yine de üründeki güvenlik eksikliği sebebiyle vuku buluyorsa, zararın tazmininin istenmesi uygun nedensellik bağı bulunmadığından mümkün olmaz¹³⁵, meğerki söz konusu kullanım üretici tarafından öngörülebilir olsun¹³⁶.

¹²⁸ HAVUTÇU, s. 83; Alman hukukuna ürün sorumluluğun tehlike esasına dayandırıldığı ve ilke olarak tehlike sorumluluklarının mutlaka bir üst sınır ile sınırlandırıldığına ilişkin olarak bkz. KIRCA, s. 245.

¹²⁹ Örneğin, ProdHG §10/f.1'e göre sorumluluğun üst limiti 85 Milyon Euro olarak belirlenmiş, buna karşın İsviçre, Belçika, Fransa, Hollanda ve İtalya'da sorumluluğun azami miktarına ilişkin bir sınırlamaya gidilmemiştir.

¹³⁰ Türk hukukunda malvarlığı ile sınırsız sorumluluk esas kabul edilmiş olsa da sorumluluğun sınırlandırıldığı istisnai haller mevcuttur. Örneğin, TBK m.576/f.II'e göre, konaklama yeri işletenin eşyaya ilişkin zarardan sorumluluğu için ödenecek tazminat, konaklayanların her biri için günlük konaklama ücretinin 3 katı ile sınırlandırılmıştır. Yahut yine TBK m.579/f.II'ye göre garaj, otopark ve benzeri yerleri işletenlerin sorumluluğu, kendilerine veya çalışanlarına bir kusur yüklenmedikçe, saklananların her biri için alınan günlük saklama ücretinin on katını ile sınırlıdır. Ancak TBK'da sorumluluğun sınırlandırıldığı bu haller sözleşmeden doğan sorumluluğun sınırlandırılmasına hizmet etmektedir. Buna karşın baskın görüş haksız fiil sorumluluğunda sorumluluğun sınırlandırılmayacağı yönündedir; Sorumluluğun sınırlandırılmaması gerektiği yönünde bkz. ÜNAL / KALKAN, s. 69; aksi görüş için bkz. SEROZAN, s. 349; AYDOS, s. 178.

¹³¹ HAVUTÇU, s. 83.

¹³² AKÇURA KARAMAN, s. 264.

¹³³ AKÇURA KARAMAN, s. 264 vd.

¹³⁴ TEMEL, s. 1304.

¹³⁵ ÖZ, s. 11; olağan kullanımı esas almak yerine muhtemel kullanımlarında hesaba katılması gerekliliği yönünde bkz. YILDIRIM, s. 26.

¹³⁶ ÇINAR, s. 147.

2. İspat Yükü

Direktifin 4. maddesine göre zarara uğrayan kişi zararı, hatayı ve hata ile zarar arasındaki nedensellik bağıını ispat etmelidir. Doktrinde özellikle zarar görenin, ürünün hatalı olduğunu ispatlamasının, üretim sürecinin karmaşık yapısı ve çoğu durumda teknik bilgiyi gerekli kılması sebebiyle oldukça güç olduğu, bunun yerine ürünün hatalı olmadığını üretim sürecine hâkim olan üreticinin ispatlamasının daha kolay olacağı ifade edilmiştir¹³⁷.

İspata ilişkin olarak ÜGTDK m.6/f.II’de “İmalatçı veya ithalatçının sorumlu tutulabilmesi için, zarar gören tarafın uğradığı zararı ve uygunsuzluk ile zarar arasındaki nedensellik bağıını ispat etmesi zorunludur.” ifadesine yer verilmiştir. Hükmün lafzından yola çıkıldığında, zarar görene hatayı ispatlama zorunluluğu yüklenmediğini, ispat yükünün zarar ve illiyet bağına ilişkin olarak öngörüldüğünü söylemek mümkündür. Ancak söz konusu lafzi yorumu yaparken dikkatli olmak gerekir. Zira nedensellik bağıını ispat yükü altında olan zarar görenin, bu esnada üründeki hatayı da iddia etmesi kaçınılmazdır. Bu noktada TMK m.6’daki genel ispat kuralı, kanunda aksine bir hüküm bulunmadıkça hak iddiasında bulunan tarafın, iddiasını dayandırdığı olguları ispatlamasını gerektiği yönündedir¹³⁸.

O halde her şeyden önce ÜGTDK m.6/f.II’deki hükmün genel ispat yükü kuralına aykırı bir hüküm olup olmadığı tespiti edilmelidir. Hükme göre zarar görenin, hatanın varlığını ileri sürmesi, buna karşın zararını ve zararlar hata arasındaki nedensellik bağıını ispatlamış olması yeterlidir¹³⁹. Kanaatimiz, Direktife yöneltilen eleştiriler de göz önünde bulundurulduğunda kanun koyucunun bilinçli olarak zarar görene hatayı (*uygunsuzluğu*) ispat yükü yüklenmediği yönündedir. Zira aynı hüküm 1/934 sayılı ÜGTDK Tasarısı m.6/f.II’de “İmalatçı veya ithalatçının sorumlu tutulabilmesi için, zarar gören tarafın üründeki uygunsuzluğu, uğradığı zararı ve uygunsuzluk ile zarar arasındaki nedensellik bağıını ispat etmesi zorunludur” şeklinde kaleme alınmıştır¹⁴⁰. Diğer yandan ÜGTDK m.5/f.I düzenlemesi de görüşümüzü destekler niteliktedir. Buna göre, “teknik düzenlemenin insan sağlığı ve güvenliği ile ilgili hükümlerine uygun olan bir

¹³⁷ AKÇURA KARAMAN, s. 215 vd.; Yazara göre zararın ürün sebebiyle ortaya çıkması halinde (hayatın olağan akışına uygun makul bir bağ olması kaydıyla), zarar görenin ayrıca hatayı ispatlaması gerekmemeli, bunun yerine ürünün hatasız olduğunu üretici ispatlamalıdır. Bu sebeple usul hukukunun sağladığı ispat kolaylıklardan (Örn. filli karine) zarar göreni de yararlandırmak mümkün olmalıdır.

¹³⁸ AKÇURA KARAMAN, s. 215.

¹³⁹ Burada hatanın ispatı aranmadığından, nedensellik bağıının ispatı da hatanın zararı doğurmaya elverişli olmasıyla sınırlı olarak aranacaktır.

¹⁴⁰ <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss551.pdf>.

ürün, aksi ispatlanana kadar güvenli ürün kabul edilir” denilerek, ürünün teknik şartlara uygunluğu halinde üretici lehine bir karine öngörülmüş, karinenin aksini ispat yükü iddia edene bırakılmıştır. Böylece ürünün hatalı olmadığını ispat yükü öncelikle üreticiye yüklenmiş, ancak üreticinin ürününün teknik düzenlemenin insan sağlığı ve güvenliği ile ilgili hükümlerine uygun olduğunu ispatlaması halinde, ürünün güvenli olmadığını ispat yükü karşı tarafa yani zarar görene geçmiştir¹⁴¹. İspat yükünün en baştan zarar görende olduğunun kabul edilmesi durumunda ise 5. maddede yer alan güvenli ürün karinesi, ürün sorumluluğuna ilişkin bir fonksiyon ihtiva etmeyecektir. Sonuç olarak, hüküm bu haliyle hatanın ispatını zarar görene yüklememekte ve Direktife kıyasen zarar göreni daha elverişli bir konuma getirmektedir.

3. Sorumlu Tutulacak Kişiler

Direktif’in 1. maddesine göre üründeki bir hatanın neden olduğu zararlardan üretici sorumlu tutulmuş, üreticinin kim olduğu sorusuna ise 3. madde de cevap verilmiştir. Madde 3/f.I’de, “*Üretici, nihai bir ürünün imalatçısı, herhangi bir ham maddenin üreticisi veya bir birleşen parçasını ve ismini, ticari markasını ya da diğer ayırt edici özelliğini ürün üzerinde belirtmek suretiyle kendisini ürünün üreticisi olarak tanıtan herhangi bir kişi”* olarak ifade edilmiş, aynı hükmün ikinci fıkrasında ise “*Üreticinin sorumluluğuna hanel getirmeksizin, ticari faaliyetleri çerçevesinde satış, kiralama, finansal kiralama veya herhangi bir şekilde dağıtım amacıyla Topluluğa ürün ithal eden herhangi bir kişi, üretici sayılır ve üretici gibi sorumlu olur”* denilerek ithalatçıların sorumluluğuna yer verilmiştir¹⁴².

Buna göre, ürün sorumluluğunda birinci derece sorumlular öncelikle üreticilerdir. Zira ürünü piyasaya güvenlik hatası olmaksızın sürme imkânı en başta üreticinin elindedir¹⁴³. Bununla birlikte ismini, ticari markasını ya da diğer ayırt edici özelliğini ürün üzerinde belirtmek suretiyle kendisini ürünün üreticisi olarak tanıtanlar ve ithalatçılar da üretici sayıldıkları ve üretici gibi sorumlu tutuldukları için birinci dereceden sorumludurlar. İthalatçının sorumlu tutulması, özellikle onun daha az güvenlik standardı belirlenen bir ülkede üretilen ürünü, ülkeye sokarak, söz konusu güvenlik eksikliklerinin doğuracağı riskleri taşıması bakımından önem taşır¹⁴⁴.

¹⁴¹ Buna göre ararın ürün sebebiyle ortaya çıkması halinde (hayatın olağan akışına uygun makul bir bağ olması kaydıyla), zarar görenin ayrıca hatayı ispatlaması gerekmemeli, bunun yerine ürünün hatasız olduğunu üretici ispatlamalıdır.

¹⁴² https://www.ab.gov.tr/files/ceb/Fasil%2028%20Tuketicin%20ve%20Sagligin%20Korunmasi/31985I0374_tr.pdf, (E.T.: 10.10.2020).

¹⁴³ FUCHS / BAUMGÄRTNER, s. 1060.

¹⁴⁴ FUCHS / BAUMGÄRTNER, s. 1063.



Zarar görenin, ürünün üreticisini yahut ithalatçısını öğrenmesi her durumda mümkün değildir. Özellikle üretim ağının uzunluğu düşünüldüğünde söz konusu bilginin zarar görene ulaşmama yahut zarar görenden gizlenme ihtimali söz konusudur. Buna ilişkin olarak Direktif m.3/f.III ile tali sorumlular düzenlenmiştir. Hüküm, “Ürünün üreticisinin belirlenmediği durumlarda, ürünün tedarikçilerinin her biri, zarara uğrayan kişiye üreticinin veya kendisine ürünü tedarik eden kişinin kimliğini makul bir süre içinde bildirmediği takdirde ürünün üreticisi olarak muamele görür. İthal edilen bir ürün söz konusu olduğunda, bu ürün 2. paragrafta belirtilen ithalatçının kimliğini belirtmiyorsa, üreticinin ismi belirtilmiş olsa dahi aynı hüküm geçerlidir.” şeklindedir.

Direktifte, tedarikçilerin sorumluluğu ancak ürünün üreticisinin veya ithalatçısının bildirilmediği durumlara özgü olduğundan, kanaatimizce dereceli bir sorumluluk söz konusudur. Buna göre şayet üretici veya ithalatçı tespit edilmiş ve kendilerine tazminat talebi yöneltilmişse, sırf bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmediğinden bahisle üretici/ithalatçı yanında tedarikçilerin de sorumluluğuna gitmek mümkün olmaz. Aynı derecede birden fazla kişinin sorumlu olması halinde ise Direktife göre sorumlular müştereken ve müteselsilen sorumludur¹⁴⁵.

Ürünün, bir kişiye veya bir mala zarar vermesi halinde, ÜGTDK m.6’ya göre, bu ürünün imalatçısı veya ithalatçısı zararı gidermekle yükümlü tutulmuştur. Buna göre, birinci derece sorumlular ürünün imalatçısı veya ithalatçısıdır. Sorumlu kişinin imalatçı olarak belirlenmesi, sorumluluğa sebep olan hatalı ürünün imal edilmiş bir ürün¹⁴⁶ olması zorunluluğunu doğurur¹⁴⁷. Bu durumda ise tarımsal ve hayvansal üretimin hatalı olması sonucu doğan zararın ürün sorumluluğu kapsamında tazmin edilememesi sakıncasını ortaya çıkar¹⁴⁸. 4703 sayılı Kanun’da¹⁴⁹ üretici tanımına yer verilmiş olmasına, aynı Kanun’un 5. maddesinde ise doğrudan üreticinin sorumluluğundan bahsedilmiş olmasına karşın, kanun koyucunun ÜGTDK ile neden böyle bir sınırlamaya gittiği izaha muhtaçtır. Diğer yandan böyle bir sınırlama yapmak niyetinde olan kanun koyucunun, ürün tanımı verirken oldukça geniş bir kapsam belirlemesi de çelişkilidir. Bu sebeple ÜGTDK kapsamında sorumlu tutulması gerekenler üreticiler

¹⁴⁵ Direktif m.4/f.II.

¹⁴⁶ İmal, işleyerek yapma, imalat ise işlenerek meydana getirilen şeyleri ifade eden yapım işleri olarak tanımlanır, bkz. KAPLAN, s. 82.

¹⁴⁷ ÜGTDK m.3/f.I, (g) bendinde de ürünü imal ederek veya ürünün tasarımını veya imalatını yaptırarak kendi isim veya ticari markası ile piyasaya arz eden gerçek veya tüzel kişi imalatçı olarak tanımlanmıştır.

¹⁴⁸ AYDOS, s. 94, dn. 416; ÜNAL / KALKAN, s. 72; AMNOZSHY’de imalatçı-üretici tanımı bir arada yapılmıştır, bkz. m.4/(d) bendi.

¹⁴⁹ 4703 s. Kanun, m.3/(g) bendi.

olmalı, böylece sınıai üretime konu ürünler dışındaki ürünlerden doğan zararlar da tazmin edilebilmelidir¹⁵⁰.

Ürün sorumluluğu tazminatının diğer iktisadi işletmecilere uygulandığı durumlar ÜGTDK m.11/f.III'de düzenlenmiştir¹⁵¹. Hükme göre, “*Üründen kaynaklanan tazminat sorumluluğuna ilişkin olarak ürünün imalatçısı, yetkili temsilcisi veya ithalatçısının belirlenemediği durumlarda, zarara uğrayan kişiye bu iktisadi işletmecilerin isim ve irtibat bilgilerini, bu bilgilere sahip değil ise tedarik zincirinde yer alan bir önceki iktisadi işletmecinin isim ve irtibat bilgilerini bu talebin kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren on iş günü içinde bildirmeyen dağıtıcı, bu Kanun kapsamında imalatçı gibi tazminattan sorumlu tutulur.*” Böylece dağıtıcılara, Direktifle paralel bir şekilde tali ve istisnai bir sorumluluk yüklenmiştir¹⁵². Ancak Direktiften farklı olarak dağıtıcıya, imalatçı ya da ithalatçı dışında, yetkili temsilcinin¹⁵³ yahut tedarik zincirinde yer alan bir önceki iktisadi işletmecinin isim ve irtibat bilgilerini bildirerek de sorumluluktan kurtulma imkânı sunulmuştur. Dağıtıcı söz konusu bilgileri veremediği takdirde, imalatçı gibi (*Quasihersteller*) sorumlu olacaktır¹⁵⁴. Burada dikkat edilmesi gereken husus, Kanun’un sorumlu olan kişilerin çevresini doğrudan genişletmemiş olması, ancak belli şartlar altında tali sorumluları benimsemiş olmasıdır. Adalet Divanı’nın Fransa aleyhine vermiş olduğu bir kararda¹⁵⁵, dağıtıcıların sorumluluğunun ancak tali olarak düzenlenebileceği, bu anlamda zarar göreni korumak amacıyla sorumluların çevresinin genişletilemeyeceği belirtilmiştir (*Prinzip der Vollharmonisierung*). Son olarak ÜGTDK m.6/f.III’de de ürünün sebep olduğu zarardan birden fazla imalatçı veya ithalatçının sorumlu olması halinde, bunların müteselsilen sorumlu olacakları belirtilmiştir. Zira bir ürünün ithalatçısının olması, üreticinin sorumluluğunu sona erdirmedeğinden, bu durumda tazminat talebinin ikisine de yöneltilmesi mümkündür.

¹⁵⁰ ÜNAL / KALKAN, s. 72.

¹⁵¹ 11. maddenin birinci fıkrası ürün sorumluluğuna ilişkin bir düzenleme olmayıp, imalatçı için 7. maddede öngörülen yükümlülükleri, hangi durumlarda ithalatçı ve dağıtıcıların yerine getirmekle yükümlü oldukları hususunu konu almaktadır.

¹⁵² ÜGTDK m.11/f.II’ye göre “*Ürünün imalatçısı, yetkili temsilcisi veya ithalatçısının tespit edilemediği durumlarda, yetkili kuruluşça yapılan bildirim kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren on iş günü içinde imalatçı, yetkili temsilci veya ithalatçısının isim ve irtibat bilgilerini, bu bilgilere sahip değil ise tedarik zincirinde yer alan bir önceki iktisadi işletmecinin isim ve irtibat bilgilerini bildirmeyen dağıtıcı, bu Kanun kapsamında imalatçı olarak kabul edilir.*” Buna göre üçüncü fıkra düzenlenmemiş olsaydı dahi hükmün ikinci fıkrasına göre dağıtıcıları ürün sorumluluğu tazminatından sorumlu tutmak mümkün olurdu.

¹⁵³ ÜGTDK m.3/f.I(t) bendinde “*Yetkili temsilci: İmalatçının bu Kanun ve ilgili diğer mevzuat kapsamındaki bazı yükümlülüklerini onun adına yerine getirmek üzere imalatçı tarafından yazılı şekilde görevlendirilen Türkiye’de yerleşik gerçek veya tüzel kişi*” şeklinde ifade edilmiştir.

¹⁵⁴ KIRCA, s. 217 vd.

¹⁵⁵ C-52/00 (Slg. 2002, I-3827 N.16- Kommission/Frankreich).

4. Sorumluluğu Ortadan Kaldıran veya Sınırlayan Haller

Üreticinin sorumluluğunu kaldıran veya sınırlandıran sorumsuzluk anlaşması yapılması Direktifle m.12’de yasaklanmıştır. İmalatçı veya ithalatçıyı üründen kaynaklanan tazminat sorumluluğundan kurtaran ya da bu sorumluluğu azaltan sözleşmelerin ilgili maddelerinin hükümsüz olacağı ÜGTDK m.6/f.IV’de de benzer şekilde düzenlenmiştir. Sorumsuzluğa ilişkin anlaşma ancak zararın doğmasından sonra yapılmışsa geçerli olur¹⁵⁶.

Üreticilere (İmalatçıya/İthalatçıya) sorumsuzluk anlaşması ile sorumluluktan kurtulma imkânı verilmemiş olmakla birlikte gerek Direktifte gerek ÜGTDK’da, üreticinin sorumluluktan kurtulabileceği birtakım hallere yer verilmiştir. Direktif m.7’de, üreticiyi sorumluluktan kurtaran bu haller, “(a) ürünü piyasaya sürmediğini; ya da (b) şartlar göz önünde tutularak, zarara neden olan hatanın, kendisi tarafından ürün piyasaya sürüldüğünde mevcut olmadığı veya bu hatanın daha sonra meydana geldiği yönünde ihtimallerin bulunduğunu; ya da (c) ürünün kendisi tarafından, ne satış veya ekonomik amaçlı olarak herhangi bir şekilde dağıtım için imal edildiğini ne de ticari faaliyetleri çerçevesinde imal edildiğini veya dağıtıldığını; ya da (d) hatanın, ürünün kamu otoriteleri tarafından çıkarılan zorunlu düzenlemelere uygunluğunun sağlanması nedeniyle oluştuğunu; ya da (e) ürünü piyasaya sürdüğünde mevcut olan bilimsel ve teknolojik bilgi düzeyinin bir hatanın varlığının tespit edilmesine olanak tanıyacak nitelikte olmadığını; ya da (f) bileşen imalatçısı söz konusu olduğunda, hatanın bileşenin dahil edildiği ürünün tasarımına veya bu ürünün imalatçısı tarafından verilen talimatlara atfedilebilir olduğunu ispat ettiği takdirde Direktif dolayısıyla sorumlu olmayacaktır” şeklinde sayılmıştır. Bu haller tahdidi olup örneksene yoluyla çoğaltmak mümkün değildir.

Direktifle benzer yönde bir hükme ÜGTDK m.21/f.II’de de yer verilmiştir. Hükümün üçüncü fıkrasına göre, ikinci fıkrada sayılan bu hallerin varlığını ispatlayan imalatçı veya ithalatçı, 6. maddede belirtilen ürün sorumluluğu tazminatından kurtulacaktır¹⁵⁷. Hükme göre, imalatçı veya ithalatçı ürünü piyasaya kendisinin arz etmediğini veya uygunsuzluğun dağıtıcının veya üçüncü bir tarafın ürüne müdahalesinden veya kullanıcıdan kaynaklandığını veya üründeki uygunsuzluğun, teknik düzenlemelere veya diğer zorunlu teknik kurallara uygun olarak üretilmesinden kaynaklandığını ispatladığı takdirde¹⁵⁸ tazminat sorumlulu-

¹⁵⁶ HAVUTÇU, s. 106.

¹⁵⁷ İkinci fıkrada sayılan bu haller, aynı fıkrada Kanun’daki idari yaptırımların uygulanmayacağı haller olarak sayılmıştır.

¹⁵⁸ Buna göre ürünün özel veya resmi bir kontrole tabi tutulması, standartlara uygun hareket edilmiş olması yahut birtakım testler yapılarak piyasaya sürülmüş olması sorumluluğun sona ermesi için yeterli olmaz, bkz. ATABEK, s. 170 vd.

ğundan kurtulacaktır¹⁵⁹. Bu haller de tahdidi olarak sayılmış olup, örnekseme ile çoğaltılması mümkün değildir.

İmalatçı veya ithalatçının sorumluluktan kurtulabildiği haller ÜGTDK'da Direktife kıyasen daha sınırlı tutulmuştur. Böylece üründeki hatanın, bir gelişim hatasından kaynaklanması¹⁶⁰; birleşen ürünün üreticisinin hatasına yahut yanlış talimatına dayanılması; ürünün satış veya ekonomik amaçlı olarak herhangi bir şekilde dağıtım için imal edilmemesi ya da ticari faaliyet çerçevesinde imal edilmemesi ve dağıtılmaması halleri sorumluluktan kurtarma sebebi olarak kabul edilmemiştir¹⁶¹. Üreticinin gelişim hatalarından sorumlu olup olmayacağı meselesi Direktifle ülkelerin tercihine bırakıldığından bu halin belirtilmemiş olması, Direktife aykırılık teşkil etmeyecektir¹⁶². Ancak herhangi bir sınırlamaya gidilmeksizin imalatçı ve ithalatçıların gelişim hatalarından sorumlu tutulmaları, sorumluluğu oldukça ağırlaştırmıştır¹⁶³.

Bunun yanında ÜGTDK m.21/f.III'e göre zararın, üründeki uygunsuzluğun yanı sıra üçüncü bir kişinin fiili veya ihmalden kaynaklanmış olması tazminat sorumluluğuna etki etmeyecektir¹⁶⁴. Ancak zarar, üründeki uygunsuzluğun yanı sıra zarar gören yahut onun sorumluluğundaki bir kişinin kusurundan kaynaklanmış ise tazminat miktarının azaltılması yahut tamamen kaldırılması mümkün olur¹⁶⁵. O halde şayet üründeki hata doğrudan, dağıtıcının veya üçüncü bir tara-

¹⁵⁹ 4703 Sayılı Kanun m.5/f.III'de de "Üretici, güvenli olmadığı tespit edilen ürünün kendisi tarafından piyasaya arz edilmediğini veya ürünün güvenli olmaması halinin ilgili teknik düzenlemeye uygunluktan kaynaklandığını ispatladığı takdirde sorumluluktan kurtulur" ifadesine yer verilmiştir.

¹⁶⁰ AMNOZSHY m.7/(e) bendinde "mal piyasaya sürüldüğünde mevcut bulunan bilimsel ve teknolojik bilgilerin, ayıbın varlığının bilinmesine imkân vermemesi", sorumluluktan kurtaran sebepler arasında sayılmış, 6 maddede "Bilim ve teknolojiye ulaşılan düzeyin, malın piyasaya sürülmesinden sonraki 10 yıl içinde ayıplı olduğunun tespit edilmesine imkan tanınması halinde, imalatçı/üretici, bu ayıbın olası zararlı sonuçlarını, ortadan kaldırmak için azami çabayı sarf etmemesi durumunda 7'nci maddenin birinci fıkrasının (e) bendinde ve son fıkrasında yer alan sorumluluktan kurtulma sebeplerini ileri süremez" hükmü getirilerek üreticinin sorumluktan kurtulması zorlaştırılmıştır, bkz. KIRCA, İsmail / AYDIN, Ramazan: "İnkişaf Riski- İmalatçının/Üreticinin Sorumluluğu", Prof. Dr. Fikret Eren'e Armağan, Yetkin Yayınları, Ankara, 2006, s. 686 vd.

¹⁶¹ Söz konusu hallerin (gelişim hataları dışındaki) kapsama alınması gerektiği yönünde bkz. ÜNAL / KALKAN, s. 74.

¹⁶² Gelişim hatalarının ürün sorumluluğu kapsamına alınması meselesi komisyonda uzun süre tartışılmış, sorumluların öngöremedikleri bir zarar tehlikesi ile karşı karşıya kalmaları halinde bundan sorumlu olmaları ağır bir yaptırım olarak kabul edilmiştir. Her ne kadar direktifte gelişim hatalarından sorumlu olunmayacağı düzenlense de ülkelere iç hukuklarında bu hataları kapsama almaya yönelik bir seçim de sunulmuştur, bkz. m.15/bent (b); MüKoBGB / WAGNER, ProdHaftG, §1, N.51; KIRCA / AYDIN, s. 689 vd.

¹⁶³ KIRCA / AYDIN, s. 691 vd.; Yazarlar imalatçı ve ithalatçının gelişim hatalarından sınırsız sorumlu olmaları halinde taraf dengelerinin bozulacağını, bu durumun ekonominin ve ticari hayatın gerekleriyle bağdaşmayacağını savunmuşlar, AMNOZSHY m.7'de getirilen düzenlemenin m.6 ile sınırlandırılmasını, taraflar arasında denge sağlaması bakımından olumlu olarak değerlendirmişlerdir.

¹⁶⁴ AKÇURA KARAMAN, s. 269; Bu durumda imalatçı veya ithalatçının üçüncü kişiye rücu hakkı saklıdır, bkz. ÜGTDK m.21/f.III, son cümle.

¹⁶⁵ ÜGTDK m.21/f.IV.

fin ürüne müdahalesinden veya kullanıcıdan kaynaklanıyorsa nedensellik bağı kesilecek ve üretici sorumlu olmayacak, ancak üründeki uygunsuzluk var olmakla birlikte zararın doğumuna zarar gören veya onun sorumluluğundaki bir kişi¹⁶⁶ kusuruyla sebep olmuşsa tazminat miktarının azaltılması veya tamamen kaldırılması gündeme gelecektir. Söz konusu düzenleme bu haliyle Direktifin 8. Maddesi ile de birebir örtüşmektedir.

5. Zamanaşımı Süresi/Hak Düşürücü Süre

Direktifin 10. maddesine göre zarar görenin tazminat talebini, zararı, hatayı ve üreticinin kim olduğunu öğrenmesinden veya makul olarak öğrenmiş olması gerektiği andan itibaren üç yıllık zamanaşımı süresi içinde ileri sürmesi öngörülmüştür. Bunun yanında m.11'de ayıplı üründen doğabilecek tüm sorumluluk hâlleri, ürünün piyasaya sürülmesinden itibaren işleyecek olan on yıllık hak düşürücü süreye tâbi kılmıştır¹⁶⁷.

Direktifte zamanaşımı süresinin başlangıcı için yalnızca zarar görenin tazminat talebini, zararı, hatayı ve üreticinin kim olduğunu öğrendiği tarih esas alınmamış, zarar görenin söz konusu bilgileri makul olarak öğrenebileceği an da dikkate alınmıştır¹⁶⁸. Hak düşürücü bir sürenin öngörülmüş olması ise, ürünlerin zaman içinde eskimesine, daha yüksek güvenlik standartlarının geliştirilmesi ve bilim ve teknoloji düzeyinin her geçen gün ilerlemesine, dolayısıyla da üreticiyi sınırsız süre boyunca sorumlu tutmanın makul olmayacağı gerekçelerine dayanmıştır¹⁶⁹. Doktrinde özellikle bazı ürünlerin etkisinin uzun süre sonra görülebildiği gerekçesiyle on yıllık hak düşürücü sürenin kısa olduğuna dikkat çekilmiş¹⁷⁰, sürenin en azından malın teslimi anından başlaması gerektiğine ilişkin görüşler sunulmuştur¹⁷¹.

¹⁶⁶ Bu kişiler zarar görenin yanında çalışanlar, yardımcı kişiler veya aile üyeleri olabilir, bkz. AKÇURA KARAMAN, s. 270.

¹⁶⁷ Hak düşürücü sürenin durması veya kesilmesi söz konusu değildir, bkz. HESS, Teil 2, Art.10, N.7; Ancak sürenin sonunda hali hazırda üretici aleyhine başlatılmış bir işlem var ise hak düşürücü sürenin geçmesi hakkı sona erdirmeyecektir, bkz. MüKoBGB / WAGNER, ProdHaftG, §13, N.8 vd.

¹⁶⁸ Makul olarak öğrenmiş olması gerektiği ifadesi İsviçre hukukuna da yabancı olup, bu kavram zaman içinde zarar görenin ihmali sonucu yani kusurlu olarak geç öğrenmesi olarak nitelenmiştir, bkz. BSK OR I / FELLMANN, PrHG, Art.9, N.5; HESS, Teil 2, Art.9, N.2; Direktifte, zamanaşımının durması veya kesilmesi sebepleri ise iç hukuk düzenine bırakılmıştır, bkz. m.10/f.II; KIRCA, Çiğdem: "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Zamanaşımı (veya Hak Düşümü) Sürelerinin Geçmesi Konusunda Verdiği Kararların, İsviçre ve Türk Hukukuna Etkisi", *Türk ve Alman Hukukunda Güncel Gelişmeler Sempozyum Kitabı*, (Ed.) TEMEL, Erhan / KIRCA, Çiğdem: Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 39.

¹⁶⁹ Bkz. Direktif (Genel Gerekçe Bölümü).

¹⁷⁰ Özellikle ilaçların veya gen teknolojisi ile genetiği değiştirilen ürünlerin insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri uzun yıllar sonra ortaya çıkabilmektedir.

¹⁷¹ TARMAN, s. 325.

Kanun koyucu, ÜGTDK m.6/f.VI ile yalnızca zamanaşımı süreleri öngörmüştür. Hükme göre, tazminat talebi için zamanaşımı süreleri, zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten itibaren üç yıl ve her halde zararın doğduğu tarihten itibaren on yıldır. Üç yıllık nispi zamanaşımı süresinin işlemesi için Direktifte olduğu gibi zarar görenin makul olarak öğrenmesi gerektiği an dikkate alınmamıştır. Bunun yanında on yıllık hak düşürücü süre, zamanaşımı süresi olarak düzenlenmiş¹⁷², süre zararın doğumu anından itibaren başlatılmıştır.

Hükümdeki on yıllık sürenin zamanaşımı süresi olarak düzenlendiği açık olmakla birlikte, kanaatimizce uzun sürenin Direktifle de uyumlu olarak hak düşürücü süre olarak öngörülmesi, daha yerinde olurdu. Böylece somut uyumsuzlukta sürenin geçmesi davanın her aşamasında ileri sürülebilir, hâkim tarafından da re'sen dikkate alınabilirdi¹⁷³. Ancak sürenin zamanaşımı süresi olarak belirlenmesinden ziyade, söz konusu on yıllık sürenin, zararın ortaya çıkmasından itibaren başlatılması daha talihsiz olmuştur¹⁷⁴.

Bir ürünün piyasaya sürüldükten yıllar sonra bir zarara sebebiyet vermesi mümkündür¹⁷⁵. Bu sebeple de kısa zamanaşımı süresinin zararın ve tazminat yükümlüsünün öğrenildiği, subjektif bir andan itibaren başlatılması makuldür¹⁷⁶. Ancak uzun zamanaşımı veya hak düşürücü sürelerin işlemeye başladığı anı belirlerken objektif olmayan bir zamanın esas alınması, zararın tazminine onlarca yıl sonra bile imkân sağlamak anlamına gelir ki bu da sorumlular bakımından ölçüsüz, adil olmayan sonuçlar doğurur¹⁷⁷. Böyle bir durumda sorumlular belirsiz bir süreyle sorumluluk altına girmiş olurlar¹⁷⁸. Diğer yandan, sürenin belirsizliği ve piyasaya sürüldükten on yıl sonra dahi ortaya çıkan zararların tazminine imkân sağlaması başka yönlerden de güçlükler doğurur. Örneğin, onlarca yıl önce üretilmiş bir ürünün hatasız olarak üretildiğini ispatlamak nasıl mümkün olacaktır¹⁷⁹ yahut üreticinin ürününü takip yükümlülüğü ne kadar süre de-

¹⁷² eTKHK m.4/f.IV'e göre "... Ayıplı malın neden olduğu her türlü zararlardan dolayı yapılacak talepler ise üç yıllık zamanaşımına tabidir. Bu talepler zarara sebep olan malın piyasaya sürüldüğü günden başlayarak on yıl sonra ortadan kalkar." şeklindeki düzenlemede on yıllık süre açıkça hak düşürücü süre olarak belirtilmemişse de AMNOZSHY'in 9. ve 10. maddelerinde bu süreler açıkça zamanaşımı ve hak düşürücü süre olarak düzenlenmiştir.

¹⁷³ MüKoBGB / WAGNER, ProdHaftG, §11, N.2; TEMEL, s. 1315.

¹⁷⁴ TBK m.72'de, haksız fiilden doğan tazminat talepleri için, zarar görenin, zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten başlamak üzere iki yıl ve herhâlde fiilin işlendiği tarihten başlamak üzere on yıl olmak üzere iki zamanaşımı süresi öngörülmüştür.

¹⁷⁵ EREN, s. 940 vd.

¹⁷⁶ EREN, s. 937 vd.

¹⁷⁷ KIRCA (Zamanaşımı), s. 42.

¹⁷⁸ MüKoBGB / WAGNER, ProdHaftG, §13, N.1.

¹⁷⁹ KIRCA (Zamanaşımı), s. 38.

vam edecektir¹⁸⁰. Bunun gibi daha birçok soruyla karşılaşılması muhtemeldir¹⁸¹. Uzun zamanaşımı veya hak düşürücü sürelerin işlemeye başladığı an objektif olarak belirlenebilir, yani mutlak olmalıdır. Ürün sorumluluğu bakımından bu objektifliği sağlayan en makul an, Direktifte de belirtildiği gibi ürünün piyasaya sürüldüğü andır¹⁸². Bu sebeple gerek ÜGTDK da öngörülen on yıllık süresinin zamanaşımı süresi olarak düzenlenmesi gerek sürenin işlemeye başladığı anın zararın doğumundan itibaren işletilmesi yerinde olmamıştır.

6. Sorumluluğun Hukuki Niteliği

Ürün sorumluluğu, ÜGTDK m.6 ile kusursuz sorumluluk hali olarak düzenlenmiştir. Zira hükmün ikinci fıkrasında sorumluluğun şartları arasında imalatçı veya ithalatçının kusurlu olması aranmamış, zarar görmeye ve zararın tazminine odaklanılmıştır¹⁸³.

Sorumluluğun kusurdan ziyade zarar görene veya zararın tazminine odaklanması gayreti, hakkaniyet, hakimiyet yahut tehlikeli olma düşünceleri ile temellendirilmiştir¹⁸⁴. Bu temellere göre kusursuz sorumluluk halleri kendi içinde hakkaniyet sorumluluğu, özen sorumluluğu ve tehlike sorumluluğu olmak üzere üçe ayrılmıştır¹⁸⁵. Ancak hangi esasa dayalı olarak sorumluluğun ihdas edildiğini tespit her zaman kolay değildir¹⁸⁶. Ürün sorumluluğu da bu tespitin kolay yapılamadığı sorumluluk hallerinden biridir. Örneğin, Almanya ve İsviçre Ürün Sorumluluğu Kanunlarında kusursuz sorumluluk esası benimsenmiş olmakla birlikte, sorumluluğun niteliğine yönelik farklı görüşler ortaya atılmış, Alman hukukunda baskın görüş¹⁸⁷ ürün sorumluluğunu tehlike sorumluluğuna dayandı-

¹⁸⁰ BSK OR I / FELLMANN, PrHG Art.10, N.1.

¹⁸¹ ÜGTDK m.12'de 'izlenebilirlik' için öngörülen on yıllık süre ürünü piyasaya arz ettikleri andan itibaren başlatılmıştır. Buna göre zarar on yıldan sonra ortaya çıkarsa ve dağıtıcı tedarik zincirindeki isimleri on yıldan sonra muhafaza etmemişse, tali olarak sorumluluğu gündeme gelecektir.

¹⁸² On yıllık sürenin kısa olduğuna ilişkin Direktife yöneltilen eleştiriler doğrultusunda sürenin uzatılması, örneğin yirmi yıla çıkarılması mümkündür. Ancak bu durumda da sürenin, ürünün piyasaya sürüldüğü andan itibaren işleyecek olması, objektif belirlenebilirlik bakımından sakınca yaratmayacaktır.

¹⁸³ EREN, s. 556; BAŞOĞLU, s. 33.

¹⁸⁴ EREN, s. 557 vd.; BAŞOĞLU, s. 33.

¹⁸⁵ EREN, s. 559 vd.

¹⁸⁶ Aynı zamanda birden çok esasa dayanılabilir, bkz. BAŞOĞLU, s. 34.

¹⁸⁷ ROLLAND, s. 11 vd.; LENZ, s. 175 vd.; Alman hukukunda bazı yazarlar ise tehlike sorumluluğunun benimsendiği görüşüne temkinli yaklaşmış, ürün sorumluluğuna ilişkin hükümlerin bazılarının hatalı davranışa dayandığına dikkat çekmiştir, bkz. FUCHS / BAUMGÄRTNER, s. 1061; HAVUTÇU, s. 95; "Kusur karinesine dayanan sorumluluk (*Die Haftung aus Vermutetem Verschulden*) veya "kusurdan bağımsız haksız fiil sorumluluğu" görüşleri de savunulmuştur, bkz. KIRCA, s. 104.

rırken, İsviçre'deki baskın görüş¹⁸⁸ sebep sorumluluğuna yahut ağırlaştırılmış sebep sorumluluğuna (*scharfen Kausalhaftung*) dayandırmıştır.

Sorumluluğun tehlike esasına mı özen esasına mı dayalı olduğunu tespit, pratik anlamda sorumluların sorumluluktan kurtulabilme imkanları bakımından önem taşır. Tehlike sorumluluğunda, illiyet bağının kesilmesi dışında sorumlunun sorumluluktan kurtulma imkânı bulunmazken, özen sorumluluğunda sorumlu, gerekli özeni gösterdiğini ispat ederek sorumluluktan kurtulabilmektedir¹⁸⁹. Diğer yandan tehlike sorumluluğunda, hakkında değer yargısında bulunulan bir insan fiili söz konusu olmadığından sorumluluğun doğması için hukuka aykırılık unsurunun varlığı da aranmayacaktır. Bu nedenlerle sorumlular bakımından en ağır sorumluluk türünün tehlike sorumluluğu olduğunu söylemek mümkündür¹⁹⁰.

Türk hukukunda, ürün sorumluluğunun tehlike esasına mı özen esasına mı dayalı olduğu hususunda görüş birliği bulunmamaktadır. Doktrindeki birinci görüş¹⁹¹, ürün sorumluluğunda, ürünlerin yığınla üretimi ve geniş kitlelere dağıtımı sebebiyle tüketiciler bakımından zarar görme tehlikesinin doğduğunu, gerekli önlemler alınsa dahi faaliyetin özünde barındırdığı zarar doğurma tehlikesinin bertaraf edilemeyeceğini savunarak sorumluluğu tehlike sorumluluğu esasına dayanmıştır. İkinci görüş ise, üretim faaliyetinin bizatihi kendisinin tehlikeli faaliyet olarak nitelendirilemeyeceğini, bu sebeple de sorumluluğun sebep sorumluluğu (*objektif sorumluluk*) olduğunu savunmuştur¹⁹². Sebep sorumluluğu görüşünü savunan bazı yazarlar¹⁹³, Direktif ile üreticiye genel bir kurtuluş kanıtı sunma imkânı getirilmediğini, tahdidi olarak sorumluluktan kurtulma imkanları sunulduğunu belirterek sorumluluğu ağırlaştırılmış sebep sorumluluğu olarak değerlendirmişlerdir. Ağırlaştırılmış sebep sorumluluğu ile sorumluluğun tehlike sorumluluğuna yaklaştırıldığını söylemek mümkündür¹⁹⁴. Karma görüş olarak nitelendirilebilecek bir diğer görüş ise¹⁹⁵ ürün sorumluluğunun gerek tehlike gerek özen sorumluluğuna ilişkin karakteristik özellikleri taşıdığından bahisle kendine özgü, karma yapılı bir kusursuz sorumluluk hali olduğunu savunmuştur.

¹⁸⁸ BSK OR I / FELLMANN, Vorbem. Zum PrHG, N.6; HESS, Teil 2, Art.1, N.20; HESS, Teil 2, Art.1, N.20; HAVUTÇU, s. 99; KIRCA, s. 113.

¹⁸⁹ BAŞOĞLU, s. 39; BALIOĞLU, s. 127.

¹⁹⁰ BAŞOĞLU, s. 44.

¹⁹¹ ÖZTAN, s. 283; AYDOS, s. 80.

¹⁹² KIRCA (Ürün), s. 121; ARBEK, N.10; ÇINAR, s. 150; BALIOĞLU, s. 135.

¹⁹³ YILDIRIM, s. 36; ÜNAL / KALKAN, s. 53 vd.; BAŞOĞLU, s. 41.

¹⁹⁴ BAŞOĞLU, s. 40; Yazar ağırlaştırılmış sebep sorumluluğunu, tehlike sorumluluğunun minyatür bir hali olarak değerlendirmiş, bünyesinde tehlike unsuru barındırdığını ancak tehlike unsurunun ön plana çıkmadığını belirtmiştir.

¹⁹⁵ HAVUTÇU, s. 99 vd.; PAKSOY / DEMİR, s. 314.

Ürün sorumluluğunda ürünün hatalı olması (güvenli olmaması) nedeniyle ortaya çıkardığı zararın tazmini hedeflenir. Burada hakimiyet ve tehlikeli olma kıstaslarına yönelik olarak iki temel sorunun cevaplanması gerekir. Bunlardan birincisi, üreticinin gerekli dikkat ve özeni göstererek zararın meydana gelmesini engellemeye muktedir olup olmadığı, ikincisi ise üretim faaliyetinin bizatihi kendisinin tehlikeli bir faaliyet olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceğidir.

Üreticinin gerekli dikkat ve özeni göstererek tasarım ve bilgilendirme hatalarından doğan zararları önlemesi mümkün olsa da üretim kaçakları ve gelişim hataları için aynı sonuca varmak mümkün değildir. ÜGTDK'da, Direktifte yer almamasına karşın gelişim hatalarına da yer verilmesi sorumluluğu tehlike sorumluluğu esasına yaklaştırmıştır. Ancak ürün sorumluluğunun tehlike sorumluluğu olduğunu söylemek için ikinci soruya da müspet bir cevap verilmelidir. Tehlike sorumluluğu, zararın üretim faaliyetinin yahut üretilen ürünün tipik tehlikesi dolayısıyla doğmuş olması esasına dayanır¹⁹⁶. Ancak ne her üretim faaliyeti ne de her üretilen ürün tipik tehlike barındırır.

En nihayetinde ürün sorumluluğunun hukuki niteliğini belirleme işi biraz da hukuk politikası işidir. Sorumluluğa konu ürünlerin yalnızca büyük fabrikalarda, büyük bütçelere konu seri üretimler olmadığı unutulmamalıdır. Küçük işletmelerin üretmiş olduğu ürünler, el sanatı mahsulü üretimler de ürün sorumluluğunun konusudur¹⁹⁷. Sorumluluğun tehlike sorumluluğu olarak nitelendirilmesi halinde üreticiler Direktifte öngörülen sorumluluk kıstaslarından daha ağır bir sorumluluk altında bırakılmış olacak, bu durum en çok küçük ölçekli üretimin ilerlemesi ve devamlılığı bakımından zorluklar yaratacaktır.

Bu sebeple her ne kadar tehlike esasına yakın bir sorumluluk ihdas edilmişse de kanaatimizce ürün sorumluluğunu tehlike sorumluluğu olarak nitelemek mümkün değildir. Kanun koyucunun m.21 ile imalatçı ve ithalatçının sorumluluktan kurtulabileceği hallerde yer vermiş olması da görüşümüzü desteklemektedir. Buna göre bizde sorumluluktan kurtaran hallerin sınırlı olmasını ve genel bir kurtuluş kanıtı düzenlenmemiş olmasını dikkate alarak ürün sorumluluğunun ağırlaştırılmış sebep sorumluluğu olduğu görüşünü paylaşıyoruz¹⁹⁸. Ancak bu noktada belirtmek gerekir ki, ürün sorumluluğunun ağırlaştırılmış sebep sorumluluğu esasına dayanması, önemli ölçüde tehlike arz eden bir üretim faaliyeti yahut tipik tehlike barındıran bir ürün söz konusu olduğunda tehlike sorumlulu-

¹⁹⁶ BAŞOĞLU, s. 44.

¹⁹⁷ GEIGEL / Haag, Haftpflichtprozess, Kap.14, N.270; Ancak Yargıtay, sipariş üzerine üretilen ürünlerde eser sorumluluğuna ilişkin hükümlere gidilmesi yönünde kararlara yer vermiştir, bkz. AYDOS, s. 110, dn. 485.

¹⁹⁸ Aynı yönde görüşler için bkz. dn. 193.

ğu hükümlerine gidilmesine engel teşkil etmez. Bu durumda kanun koyucunun özel bir düzenleme ile söz konusu üretim faaliyetini yahut tipik tehlike ihtiva eden ürünü tehlike sorumluluğu esasında düzenlemesi mümkün olduğu gibi, özel hüküm bulunmayan durumlarda da TBK m.71'e dayalı olarak tehlike sorumluluğuna başvurulması imkanları saklıdır¹⁹⁹.

IV. SONUÇ

Türk hukukunda ürün sorumluluğuna ilişkin olarak kabul edilen 85/374 sayılı AB Direktifinden bugüne değin, Alman ve İsviçre hukukunda olduğu gibi özel bir ürün sorumluluğu kanunu kabul edilmemiştir. Önemi ve buna karşın uzunca bir süre kanuni düzenlemeden yoksun kalması dolayısıyla ürün sorumluluğu meselesi Türk hukukunun en tartışılan konularından biri olmuştur. 7223 sayılı Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu ile ürün sorumluluğuna ilişkin olarak getirilen düzenlemeler bu alandaki boşluğu doldurması dolayısıyla oldukça olumludur. Böylece 85/374 sayılı Avrupa Birliği Direktifine de büyük ölçüde uyum sağlanmıştır. Ancak ürün sorumluluğu gibi özel hukuka ilişkin bir sorumluluk türünün kamu hukuku niteliği ağır basan ÜGTDK ile düzenlenmesi kanun yapma tekniği bakımından doğru bir tercih olmamıştır. Bunun yerine doktrinin uzun süredir dile getirdiği gibi ayrı bir ürün sorumluluğu kanunu yapılabilir yahut düzenleme TBK içine eklenebilirdi. Kanun koyucunun söz konusu tercihin doğuracağı en büyük sıkıntı, kullanılan kavramların kamu hukukunu çağrıştırması ve ürün sorumluluğunun niteliği ile tam olarak örtüşmemesidir. ÜGTDK m.6/f.II'de yer alan uygunsuzluk kavramı bu durumun en açık örneklerindedir. Kanun koyucu burada hatalı ürün yahut en azından güvenli olmayan ürün kavramlarını tercih edebilirdi.

Her ne kadar ürün sorumluluğuna ilişkin olarak ÜGTDK'da getirilen düzenlemelerle 85/374 sayılı Direktife büyük ölçüde uyum sağlanmış olsa da önemi yadsınamayacak farklılıklara da yer verilmiştir. Örneğin, sorumlular imalatçı ve ithalatçı olarak kabul edilmiş böylece sorumluluğun sınai üretimle sınırlandırılması sakıncası doğmuştur. Buna karşın ürün tanımında sınai ürüne ilişkin bir sınırlama yapılmamış, aksine kapsam son derece geniş tutulmuştur. Kanun koyucu her türlü eşyayı ürün tanımı içinde değerlendirmişse de, burada

¹⁹⁹ Örneğin Alman ProdHG m.15'te ilaç üreticisinin sorumluluğu ayrıksı tutulmuş, Arzneimittelgesetz olarak adlandırılan ayrı bir kanunla düzenlenmiştir; ayrıntılı bilgi için bkz. TEMEL, Erhan: "Alman Hukukunda İlaç Üreticisinin Özel Hukuk Sorumluluğu", *Prof. Dr. Firat Öztan'a Armağan, Cilt II*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2010, s. 2053 vd.; DÖNMEZ, s. 381 vd.; BAŞOĞLU, s. 48; TBK m.71 Anlamında sorumluluğa başvurulabilmesi için TBK 71 kapsamında tehlikeli, malın üretimi, tüm özenin gösterilmesi halinde dahi sık veya ağır zararlara sebebiyet vermelidir, bkz. PAKSOY / DEMİR, s. 307; ÜGTDK m.6/f.VII'de diğer kanunlardaki tazminat sorumluluğuna ilişkin hükümler saklı olduğu da zaten ifade edilmiştir.

eşya hukukunda yapılan taşınır/taşınmaz eşya ayırımından bağımsız olarak, TDK anlamına uygun olarak yalnızca taşınır eşyaları anlamak Direktifin kapsam ve amacıyla uygun olacaktır.

Türk hukuku bakımından, mala ilişkin zararlar bakımından Direktifte olduğu gibi malın özel kullanıma özgülenmesi ve zararın bu kullanım kapsamında doğmuş olması şartı aranmamış, zararın tazmini talebi için bir alt eşik öngörülmemiştir. Oysaki bu düzenlemeler bir yandan üretici ve tüketicinin menfaatlerini dengelemek diğer yandan usul ekonomisine hizmet etmesi bakımından olumlu düzenlemelerdir. Sorumluluğu sınırlandırılan haller bakımından da kanundaki düzenlemenin Direktife nazaran daha sınırlı olduğu dikkat çekmektedir.

Ürün sorumluluğuna ilişkin ÜGTDK getirilen ve Direktiften farklılık teşkil eden en iddialı düzenlemelerden birisi kanaatimizce zarar görenin ispat yüküne ilişkindir. Direktifin aksine, ÜGTDK m.6/f.II'de zarar görenin üründeki uygunsuzluğu, diğer bir deyişle hatayı ispatlaması şartı aranmamıştır. Buna göre, üründe hata olmadığını ispat yükü imalatçı veya ithalatçıya yüklenmiştir. Ancak ÜGTDK m.5'te güvenli ürün karinesi öngörülerek, sorumlu kişilere ürünün, teknik düzenlemenin insan sağlığı ve güvenliği ile ilgili hükümlerine uygun olduğunu ispatlayarak, ispat yükünü zarar görene geçirme imkânı sunulmuştur. İspat yükünün zarar görende olmasının doğuracağı zorluklar da dikkate alındığında, ilgili düzenleme Direktife nazaran daha olumlu olmuştur.

Ürün güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu ile Direktiften farklı olarak, kısa ve uzun olmak üzere iki zamanaşımı süresi öngörülmüştür. On yıllık uzun zamanaşımı süresi ise zararın doğumu anından itibaren işletilmiştir. Kanaatimizce söz konusu sürenin hak düşürücü süre olarak düzenlenmesi ve sürenin ürünün piyasaya arz edilmesiyle işlemesi daha yerinde olurdu. Nitekim uzun zamanaşımı süresinin veya hak düşürücü sürenin işlemeye başladığı an objektif olarak belirlenebilir, yani mutlak olmalıdır. Zararın doğumu anı ise bilinmeyen, sübjektif bir zaman dilimini konu alır. Böylece imalatçı veya ithalatçı öngöremediği bir süre boyunca sınırsız sorumlu olacak, ürünün hatasız olduğunu ispatlaması güçleşecek, ürünü izleme yükümlüğünün ne zamana kadar süreceği belirsizleşecektir.

Son olarak ürün sorumluluğu ÜGTDK ile açıkça kusursuz sorumluluk hali olarak düzenlenmiştir. Söz konusu kusursuz sorumluluk, genel bir kurtuluş kanıtı imkânı sunulmadığı ve sorumluluktan kurtulma halleri son derece sınırlı tutulduğu için ağırlaştırılmış sebep sorumluluğudur. Her ne kadar gelişim hataları ve üretim kaçakları bakımından ürün sorumluluğunun kabulü, sorumluluğu tehlike esasına yaklaştırmış olsa da tehlike sorumluluğu, faaliyetin veya ürünün tipik bir tehlike barındırmasını konu alır. Bu anlamda her üretim faaliyetinin

yahut üretilen her ürünün tipik tehlike barındırdığını kabul etmek mümkün değildir. Ancak rn veya üretim faaliyeti tipik bir tehlike barındırıyorsa, kanun koyucu özel bir düzenleme yaparak tehlike sorumluluğu esasını getirebileceği gibi düzenleme bulunmayan hallerde TBK m.71'e göre tehlike sorumluluğuna gidilmesi imkanları saklıdır.



KAYNAKÇA

- AKÇURA KARAMAN, Tuba: *Üreticinin Ayıplı Ürününün Sebep Olduğu Zararlar Nedeniyle Üçüncü Kişilere Karşı Sorumluluğu*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2008.
- AKİPEK, Şebnem: “Bedensel Zararların Tazmini Kapsamında Tüketici Hukuku Yönünden Ürün Sorumluluğu”, *Yeni Gelişmeler Işığında Bedensel Zararların Tazmini, Cilt II*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları (308), Ankara, 2016, s. 23-38.
- ARBEK, Ömer: “Ayıplı Mal veya Hizmet Sebebiyle Tüketicinin Uğradığı Zararlardan Sorumluluk”, www.e-akademi.org, (E.T.: 01.11.2020).
- ATABEK, Reşat: “İmalatçının Üçüncü Kişilere Karşı Sorumluluğu”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 1979, Cilt 10, Sayı 1, s. 159-175.
- ATAMER, Yeşim M. / BAŞ, Ece: “Avrupa Birliği Hukuku ile Karşılaştırmalı Olarak 6502 Sayılı Yeni Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Uyarınca Satım Sözleşmesinde Ayıptan Doğan Sorumluluk”, *İstanbul Barosu Dergisi*, 2014, Cilt 88, Tüketici Hakları ve Rekabet Hukuku Özel Sayısı, s. 19-60.
- ATAMER, Yeşim: “Tüketici Satım Sözleşmelerine İlişkin TKHK m.4- Eleştiriler ve Revizyon Teklifleri”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 2007, Cilt 24, Sayı 1, s. 81-106.
- AYDOS, Oğuz Sadık: *Ürün Sorumluluğu*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009.
- BALİOĞLU, Dilek: “Gıda Üreticisinin Sorumluluğu”, *Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Temmuz 2017, Cilt 3, Sayı 2, s. 115-156.
- BAŞOĞLU, Başak: “Sözleşme Dışı Kusursuz Sorumluluk Hukuku ve Özellikle Tehlike Sorumluluğuna İlişkin Değerlendirmeler”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2015, Cilt 6, Sayı 2, s. 29-56.
- BÜYÜKSAĞIŞ, Erdem: “Die learned intermediary-Doktrin im schweizerischen Pharmarecht”, *Aktuelle Juristische Praxis (AJP)*, 2016, s. 1645-1655.
- CANPOLAT, Önder: “Üretici ve Sorumluluğu”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2013, Cilt 71, Sayı 2, s. 371-398.
- ÇINAR, Ömer: “Avrupa Konseyinin 25.07.1985 Tarihli ve 85/374 Sayılı Yönergesi ve Ayıplı Malın Neden Olduğu Zararlardan Sorumluluk Hakkında Yönetmelik Hükümlerine Göre Ayıp Kavramı”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Güz 2010, Cilt 9, Sayı 18, s. 135-151.
- DÖNMEZ, Ünsal: “Türk ve Alman İlaç Hukukunda Hatalı Üretilen İlaçtan Doğan Sorumluluk ve Özel Sorumluluk Hâlleri”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2016, Cilt 7, Sayı 1, s. 381-406.
- EREN, Fikret: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 24. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2019.

- FELLMANN, Walter: *Basler Kommentar, OR I, Art.1-529*, (Hrsg.) HONSELL, Heinrich / VOGT, Nedim Peter / WIEGAND, Wolfgang: 5. Aufl., Helbing Lichtenhahn Verlag, Basel, 2011.
- FUCHS, Maximilian / BAUMGÄRTNER, Alex: “Ansprüche aus Produzentenhaftung und Produkthaftung”, *Juristische Schulung (JuS)*, 2011/51, s. 1057-1063.
- GEIGEL, Reinhart: *Der Haftpflichtprozeß*, (Hrsg.) HAAG, Kurt: 28. völlig neubearb. Aufl., Verlag C.H. Beck, München, 2020 (Kap.14, N.270-295).
- HAVUTÇU, Ayşe: *Türk Hukukunda Örtülü Bir Boşluk: Üreticinin Sorumluluğu*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005.
- HESS, Hans-Joachim: *Kommentar zum PrHG*, 3. Überarb. und ergänzte Aufl., Stämpfli Verlag AG, Bern, 2016.
- HETTICH, Richard: *Produkthaftung*, 2. Aufl., Verlag für Verwaltungspraxis Rehm, München, 1990.
- KAPLAN, İbrahim: “Türk-İsviçre Hukukunda İmalatçının Sorumluluğu”, *Adalet Dergisi*, 1977, Cilt 68, Sayı 1-2, s. 78-110.
- KIRCA, Çiğdem: *Ürün Sorumluluğu*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2007.
- KIRCA, Çiğdem: “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Zamanaşımı (veya Hak Düşümü) Sürelerinin Geçmesi Konusunda Verdiği Kararların, İsviçre ve Türk Hukukuna Etkisi”, *Türk ve Alman Hukukunda Güncel Gelişmeler Sempozyum Kitabı*, (Ed.) TEMEL, Erhan / KIRCA, Çiğdem: Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 35-62.
- KIRCA, İsmail / AYDIN, Ramazan: “İnkişaf Riski- İmalatçının/Üreticinin Sorumluluğu”, *Prof. Dr. Fikret Eren’e Armağan*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2006, s. 679-692.
- KULAKLI, Emrah: *Ürün Sorumluluğu ve Ayıp Kavramı*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2009.
- LENZ, Tobias: *Produkthaftung*, NJW Praxis, Band. 9, München, 2014.
- ÖZ, Turgut: “Üreticinin Sorumluluğu”, *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2007, Cilt 6, Sayı 2, s. 7-18.
- ÖZCAN BÜYÜKTANIR, Burcu G.: “Tüketicinin ve Üçüncü Kişilerin Ayıplı Satılanın Kullanılması Nedeniyle Ortaya Çıkan Bedensel Bütünlük İhlali Halinde Manevi Zararlarının Tazmini”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2018, Cilt 67, Sayı 3, s. 495-534.
- ÖZEL, Çağlar: “Üçüncü Kişinin Uğradığı Zararlar Çerçevesinde Tüketici Kavramı”, *Yeni Gelişmeler Işığında Bedensel Zararların Tazmini*, Cilt II, Türkiye Barolar Birliği Yayınları (308), Ankara, 2016, s. 13-20.

- ÖZSUNAY, Ergun: “Türk Hukukunda Gerçek Bir Boşluk Yapımcının Sorumluluğu”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 1979, Cilt 10, Sayı 1, s. 97-158.
- ÖZTAN, Bilge: *İmalatçının Sorumluluğu*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1982.
- PAKSOY, Meliha Sermin / ARSLAN DEMİR, Gizem: “Üreticinin TBK 71 Kapsamında Sorumlu Tutulması”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 2013, Cilt 71, Sayı 2, s. 299-316.
- ROLLAND, Walter: *Produkthaftungsrecht*, Verlag F. Rehm, München, 1990.
- SCHWENZER, Ingeborg: *Schweizerisches Obligationenrecht AT*, Stampfli Verlag AG, Bern, 1998.
- SEROZAN, Rona: “Tüketiciyi Koruma Kanunu’nun Artıları ve Eksileri”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 2003, Cilt 61, Sayı 1-2, s. 339-356.
- ÜNAL, Akın / KALKAN, Arif: “Türk Hukukunda Ürün Sorumluluğu Üzerine Olan ve Olması Gereken Hukuka Dair Genel Düşünceler”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Temmuz 2019, Yıl 11, Sayı 39, s. 45-82.
- TARMAN, Zeynep Derya: “Türk Hukukunda İmalatçının Sorumluluğuna Genel Bir Bakış”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 2007, Cilt 65, Sayı 2, s. 299-326.
- TEMEL, Erhan: “Produkthaftung nach türkischem Recht im Vergleich zur EG- Produkthaftungsrichtlinie und dem ProdHaftG”, *Versicherungsrecht (VersR)*, 2008, s. 1303-1316.
- TEMEL, Erhan: “Alman Hukukunda İlaç Üreticisinin Özel Hukuk Sorumluluğu”, *Prof. Dr. Firat Öztan’a Armağan, Cilt II*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2010, s. 2053-2081.
- TİRYAKİ, Betül: “Avrupa Konseyi’nin 25.7.1985 Tarihli Direktifi’ne Göre Üreticinin Sorumluluğunun Şartları ve Tüketicinin Korunması Mevzuatı ile Mukayesesi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2006, Cilt 55, Sayı 2, s. 229-248.
- WAGNER, Gerhard: *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 7 Schuldrecht BT., IV §§705-853 Partnerschaftsgesellschaftsgesetz Produkthaftungsgesetz*, (Hrsg.) SÄCKER, Franz Jürgen / RIXECKER, Roland / OETKER, Hartmut / LİMPERG, Bettina, 8. Aufl., Verlag C.H. Beck, München, 2020.
- YAVUZ, Levent: “Tüketicinin Korunması Bakımından İmalatçının Sorumluluğu”, *Ankara Barosu Dergisi*, 1992, Cilt 49, Sayı 2, s. 228-235.
- YILDIRIM, M. Fadıl: “Türk Hukukunda İlaç Üreticisinin İlacın Ayıplarından Sorumluluğu”, *İlaç Hukuku I. Sağlık Hukuku Sempozyumu 8-9 Mayıs 2009*, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Kayseri, 2009, s. 19-36.